

DRUGO KRALJA ALEKSANDRA

predstava subota 2. aprila 1938. Predstava 241. I. 27.

Prvi put

ESTERA

Igra u šest akata. Napisi: Ka Mearić.
 Režiseri: KA MESARIĆ.

LICA:

Aven, šef građevnog poduzeća - Arhitektoničar	Milo Girković
Veselja, njegova žena	Izeta Križić
Matekova, njegova kćerka	Paula Herdenger
Josip, koovrni direktor - Arhitektoničar	Jaska Bakula
Dokos, ing. arh.	Marija Fingerswald
Maričić, njen otac, građ. podizvala	Alfred Gribelst
Tava, građ. crkiv.	Joan Janušić
Maguta, građ. radnik	Ljubomir Jovanović

Događa se danas u nekakvom voćnjaku.

Kaštin Marija Fingerswald iz salona Sicilijana, Debelčevića ul. 17, ispričala je salona Vlatka, Fruzdopredosa i Otišiću Jaska Bakula iz krojačkog salona D. Peškarić, Zarijskeva 18. Četvrtu pobavila iz salona i iverara Filipa Huzna, Debelčevića ul. 2. — Nagost i trgovice Yanković, Oktogona.

Doba stanika salona iposte slike.
 Scenografi: LJUBO BARIĆ

preju pod USKRSNA PISANICA Prizredba izv. križa
 U nedjelju 11. aprila 1938. pogodine POEJINJE (8—20 din)
 uvode MEDVEDSKA KRALJICA (8—80 din)

Uzorne cijene	Perkolomito I i II. red	D 42—142—1	Bukina I. red	D 88—128—1
Uzorne cijene	Perkolomito I. red	D 56—162—1	Bukina II. red	D 88—172—1
Perkolomito II. red	D 56—162—1	Bukina III. red	D 88—172—1	
Perkolomito III. red	D 56—162—1	Bukina IV. red	D 88—172—1	
Perkolomito IV. red	D 56—162—1	Bukina V. red	D 88—172—1	
Perkolomito V. red	D 56—162—1	Bukina VI. red	D 88—172—1	
Perkolomito VI. red	D 56—162—1	Bukina VII. red	D 88—172—1	
Perkolomito VII. red	D 56—162—1	Bukina VIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito VIII. red	D 56—162—1	Bukina IX. red	D 88—172—1	
Perkolomito IX. red	D 56—162—1	Bukina X. red	D 88—172—1	
Perkolomito X. red	D 56—162—1	Bukina XI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XI. red	D 56—162—1	Bukina XII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XII. red	D 56—162—1	Bukina XIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XIII. red	D 56—162—1	Bukina XIV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XIV. red	D 56—162—1	Bukina XV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XV. red	D 56—162—1	Bukina XVI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XVI. red	D 56—162—1	Bukina XVII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XVII. red	D 56—162—1	Bukina XVIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XVIII. red	D 56—162—1	Bukina XIX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XIX. red	D 56—162—1	Bukina XX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XX. red	D 56—162—1	Bukina XXI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXI. red	D 56—162—1	Bukina XXII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXII. red	D 56—162—1	Bukina XXIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXIII. red	D 56—162—1	Bukina XXIV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXIV. red	D 56—162—1	Bukina XXV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXV. red	D 56—162—1	Bukina XXVI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXVI. red	D 56—162—1	Bukina XXVII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXVII. red	D 56—162—1	Bukina XXVIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXVIII. red	D 56—162—1	Bukina XXIX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXIX. red	D 56—162—1	Bukina XXX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXX. red	D 56—162—1	Bukina XXXI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXI. red	D 56—162—1	Bukina XXXII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXII. red	D 56—162—1	Bukina XXXIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXIII. red	D 56—162—1	Bukina XXXIV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXIV. red	D 56—162—1	Bukina XXXV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXV. red	D 56—162—1	Bukina XXXVI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXVI. red	D 56—162—1	Bukina XXXVII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXVII. red	D 56—162—1	Bukina XXXVIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXVIII. red	D 56—162—1	Bukina XXXIX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XXXIX. red	D 56—162—1	Bukina XL. red	D 88—172—1	
Perkolomito XL. red	D 56—162—1	Bukina XLI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLI. red	D 56—162—1	Bukina XLII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLII. red	D 56—162—1	Bukina XLIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLIII. red	D 56—162—1	Bukina XLIV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLIV. red	D 56—162—1	Bukina XLV. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLV. red	D 56—162—1	Bukina XLVI. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLVI. red	D 56—162—1	Bukina XLVII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLVII. red	D 56—162—1	Bukina XLVIII. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLVIII. red	D 56—162—1	Bukina XLIX. red	D 88—172—1	
Perkolomito XLIX. red	D 56—162—1	Bukina L. red	D 88—172—1	

Blagajna se otvara u 6, početak u 8, a svršetak u 10¹⁵ sati.

dijela po mjeri Neumann Tkanine
 BUNOULICEVA 7. TEL. 43-43

ELEKTRO-LUX HLADIONICI
 na električni, plinski i petrolejski pogon, bez motora, bez kompresora i bez tekuće vode, raznih veličina, stručito konstruirani za kućanstvo.
 ELEKTRO-LUX, ZAGREB, Praska ul. 8. dot. tel. 23-824. BEOGRAD, Bačarska ul. 18. tel. 22043

GOSTIONU „TRIGLAV“
 POLIČNA JELA I VINA MESNIČKA UL. 6
 IZVIRNI GURMANSKI SPECIJALITETI TELEFON 23-790

Muško i žensko rubije
Perković
 Juršićeva ulica 25

KALMAN MESARIĆ ESTERA

KALMAN MESARIĆ / ESTERA

Knjiga je tiskana uz potporu
Grada Preloga, Međimurske županije, Ministarstva kulture RH
i sponzora: Komet d.o.o. i Hilding Anders d.o.o.

KALMAN MESARIĆ
ESTERA

Knjižnica Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu
95

NAKLADNIK
Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu

ZA NAKLADNIKA
Ivan Pranjić

UREDNIKA
Sanja Nikčević

PRIREDILA
Mijana Hržić

JEZIČNA REDAKTURA DRAME,
LEKTURA I KOREKTURA KNJIGE
Marija Oto Sačer

OBLIKOVANJE
Ivančica Srnec

NASLOVNA STRANICA
Plakat za predstavu Estera
Narodno kazalište u Zagrebu, 1938.

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-6138-86-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001075042.

KALMAN MESARIĆ

ESTERA

Igra u 6 slika

Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu
Čakovec, 2020.

ESTERA

Pred premijeru novog scenskog djela Ka Mesarića
2. IV. u Velikom Kazalištu¹

Nakon stanke od dvije godine izlazi Ka Mesarić pred zagrebačku kazališnu publiku s novim scenskim djelom. To je šesta premijera ovog domaćeg autora na sceni zagrebačkoga kazališta. Posljednja njegova komedija „Gospodsko dijete“, koja je s velikim uspjehom igrana ne samo u Zagrebu, nego i u raznim drugim gradovima, pokazala je osobiti Mesarićev smisao za komediju. On se tom komedijom afirmirao i kod publike i kod kritike kao duhoviti komediograf i dobar poznavalac scenske tehnike.

Ni u svom novom djelu „Estera“ nije Mesarić odustao od jake primjese komičnoga, iako se to djelo sasvim razlikuje od njegovih dosadašnjih komedija. On je i ovdje u nekoliko tipova, kao i u pojedinim situacijama, dao maha svom vedrom humoru, ali i duhovitoj i oštroj satiri dobro poznatoj iz njegovih dosadašnjih kazališnih komada.

U „Esteri“ se autor ne bavi toliko nekim konkretnim vanjskim događajima, koliko problemima stvorenim od izvjesnih vanjskih događaja koji zaokupljaju lica njegove igre. Svi su ti problemi, ideje i događaji – vanjski i unutarnji – nadasve aktuelni. Šta više, oni su od goruće i vitalne važnosti upravo u ove naše dane pune previranja ideja i pojmova. Duševni nemiri pojedinaca i zbnjenost njihovih principijelnih orijentacija u svijetu samih suprotnosti, nalaze svoj dramatski razvoj radnje usredotočen na borbu za i protiv kompromisa sa životom i njegovim pojavama.

Radnja ove igre u 6 slika razvija se unutar velikog građevnog poduzeća „Arhitektonia“ u nekom velikom gradu. U

¹ Hrvatsko narodno kazalište

tom su se poduzeću sukobili otvoreni i jasni interesi radništva sa neiskrenim i podmuklim makinacijama jednoga od direktora poduzeća. Između zahtjeva radništva i akcije toga direktora Amana stoji na udaru šef „Arhitektonije“, dobronamjerni Asver, koji nastoji da problem radništva riješi na temelju karitativne dobrotvornosti.

Kao posrednik između radništva i šefa javlja se mlada ing. arh. Estera, kćerka radnika Mardoheja. Ona želi da očuva od neugodnih posljedica ne samo radništvo, nego i šefa poduzeća Asvera i tako dođe u sukob s dvoličnim interesima Amanovim.

Princip, kojim se u svom posredničkom radu rukovodi Estera, jest liberalno demokratski. Njoj uspije da korigira projekt Asverove karitativne dobrotvornosti, ali se ne priklanja ni spekulativno-kapitalističkom stanovištu Amanovu, ni beskompromisnom radikalizmu radništva, koje zastupa mladi radnik Bagatan. I tako se ona – tražeći izlaz u zlatnoj sredini – nađe odjednom ostavljena i napuštena od jednih i drugih. Pošla je u borbu za svoje, za radništvo, u najboljoj vjeri i tražila kompromis, ali je – da koristi svojima – morala doprinijeti prvu veliku žrtvu: ostala je osamljena.

Događaji se razvijaju dalje i ona – ovako osamljena – osjeti, da gubi tlo pod nogama, osjeti, da su u njoj nemilosrdni događaji poljuljali i same osnove njenog dosadašnjeg vjerovanja. – U konzekvenciji svojih nastojanja da koristi svojima, mora ona da doprinese još jednu najtežu svoju žrtvu: mora da se odreče svih svojih iluzija o ljepoti života, šta više, ona mora da žrtvuje čitavu sebe tako da potpunoma zatomljuje svoje ja. Problem koji nije mogla da riješi ona – obzirom na svoje principe, zbog kojih je morala ostati malodušna – prepušta da riješe oni koji će biti smioniji od nje...

U vezi s ovom glavnom i osnovnom temom radnje dodirnuto je u njoj i nekoliko sporednih problema, koji upotpunjuju ovaj glavni. Tako je prikazan odnos oca i kćeri u

osvjetljenju radničkoga problema. Zatim odnos crtača Taresa spram Estere koji stalno zasjenjuju krupniji događaji. Te scene sačinjavaju nekoliko srdačnih i toplih momenata u rotaciji ovih zbivanja, gdje osjećaji moraju da ustuknu pred materijalnim interesima pojedinaca i grupa i gdje tiha funkcija srca ostaje nezapažena pred radom mozga i bučnim sukobima.

Posebno poglavlje čini situacija nastala u bračnom životu Asvera i njegove žene Vastije pojavom Estere. – Nadasve je interesantan i zabavan lik sekretarice Mamukan, koja sve događaje i pojave gleda sa stanovišta psihoanalize, tumači sne po teoriji Freudovoj i smatra da je njena duša vrlo komplicirana.

Autor je ovu svoju igru napisao sa dalekom slutnjom biblijskih motiva. Zato je zadržao i biblijska imena lica, mada je ideja uzeta iz atmosfere današnjih dana. Uz realističku pozadinu ove igre imaju sukobi u njoj značenje simbola u kojima se više odražuju suvremeni društveni problemi, nego aluzije na neka stvarna lica i događaje. Tako se i glavni motiv: žrtva Estere – prema uzoru biblijske Estere – ispoljuje idejno i ideološki. U procesu raščišćavanja aktuelnih društvenih problema i pokušaja određene duhovne orijentacije, u doba ove naše upravo biblijsko-babilonske pometnje, ima i ova žrtva da – u duhu osnovne ideje ovoga komada – doprinese svoj udio u izgrađivanje bolje budućnosti čovječanstva.

ČASOPIS KOMEDIJA, 27.03.1938.

(Autor teksta je Kalman Mesarić koji je, kao urednik časopisa, često objavljivao nepotpisane tekstove.)

ESTERA

Igra u 6 slika.

LICA:

ASVER, šef građevinskog poduzeća Arhitektonia

VASTIJA, njegova žena

MAMUKAN, njegova tajnica

AMAN, komercijalni direktor Arhitektonije

ESTERA, inženjerka arhitekture

MARDOHEJ, njezin otac, građevinski poslovođa

TARES, građevinski crtač

BAGATAN, građevinski radnik

Događa se danas u nekom velikom gradu.

I. SLIKA

SCENA: *Asverova soba za rad, djelomično uređena kao kabinet, a djelomično kao mali atelje s rekvizitima graditelja. Dvoja zeleno tapecirana vrata lijevo i desno. U sredini ogroman prozor. Fronta iza prozora: gornji dijelovi velegradskih kuća. U trenu kad se digne zavjesa, soba je prazna. Desna su vrata otvorena. Zvoni telefon.*

1.

MAMUKAN (*Asverova tajnica, ulazi s desna nakon dvokratne zvonjave telefona. Ona je neodređene starosti, muškarački tip: u frizuri, odijevanju, crna suknja, bijela bluza s kravatom i crni kaput*), u tonu i nastupu. *Nosi naočale. – Podigne telefonsku slušalicu na Asverovom stolu*): Halo! Arhitektonia! – Da, ured gospodina Asvera. Ne. Tajnica Mamukan. Dobar dan, gospođo. Ne znam, zna li već gospodin Asver, ali to je točno: dvojica su uhićena. Da, on mora doći svaki čas. Molim. (*Odloži slušalicu. Hoće se vratiti u svoju sobu. Uto uđe*)

2.

ASVER (*šef koncerna građevnih poduzetništva Arhitektonia. Čovjek pedesetih godina, snažan, dobroćudan, smiren i simpatičan. Malo je prosijed. Ima puni, ne preveliki, dobro njegovani smeđi brk. Odjeven je vrlo ležerno i jednostavno. Uđe*): Zdravo, Mamukan!

MAMUKAN: Dobar dan, gospodine Asver!

ASVER: Ima li što novo?

MAMUKAN: Vaša gospođa je ovaj čas zvala.

ASVER (*sjeda za stol*): Tako?

MAMUKAN: Vrlo je uzbuđena. Zanima ju znate li već za uhićenja. Doći će sama ovamo. Trenutno je u gradu.

ASVER: Da. Uhićeni su. Nekome je izbijeno jedno oružje iz ruke, dok ne nađe drugo. – Samo, gdje je taj netko? Gdje su inicijatori?

MAMUKAN: Konkurencija, gospodine Asver.

ASVER (*odmahne*): Konkurencija! To je tek tako da se nešto kaže. Kakva je uopće naša konkurencija!?

MAMUKAN: Uobičajenim policijskim preslušavanjem neće se doći do bitnih rezultata. Tu su u pitanju psihološki kompleksi. Vas zanima dublja pozadina i motivi krađe. A to se može saznati samo tako, da se uhićene studira, analizira i psihički psihički procijeni.

ASVER (*s komičnim ironiziranjem*): Ma nemojte! Draga Mamukan!

MAMUKAN (*slegne ramenima*): Pa naravno! Vi me ne shvaćate ozbiljno jer sam žensko!

ASVER: Ah, da barem hoćete biti žensko! – Vi biste mogli biti vrlo šarmantni, samo da se silom ne opirete prirodi. Ali vi već i tim vašim muškim imenom i čitavim vašim načinom... No, neka vam se Bog smiluje!... Oprostite, izazivali ste me. Inače ne bih imao hrabrosti biti tako neugodno iskren.

MAMUKAN: Sve na svijetu ima svoj dublji, podsvijesno uzročni smisao, a kamoli ne ljudska duša.

ASVER (*dobročudno nestrpljivo*): Dobro je, dobro, Mamukan! (*Daje joj spis.*) Provjerite, molim vas, ovaj statistički račun. Ali bez psihoanalize.

MAMUKAN: Žao mi je što vas ne mogu obratiti, gospodine Asver.

ASVER: Pa vi znate da je zidanje moj jedini smisao. Ja sam samo zidar.

MAMUKAN: Vas bi u Americi prozvali kraljem arhitekata. U tom i jest vaša velika prednost pred svima, što ste vi, koji toliko inzistirate da ste samo zidar, postali najveći arhitekt.

Dok u isto vrijeme ima oko vas toliko isforsiranih arhitekata koji su samo vrlo loši zidari.

ASVER (*ironično*): S psihoanalitičkog gledišta?

MAMUKAN (*poučno*): Ne, nego s individualno psihološkog. (*Pođe*)

ASVER (*sa smiješkom*): O, oprostite! Još uvijek zapravo ne razlikujem to dvoje.

MAMUKAN (*stane, vrati se*): Dopustite, gospodine Asver, da iskoristim ovu priliku i da vas ponovno podsjetim na slučaj inženjerke Estere.

ASVER: Pa tu je stvar preuzeo Aman. Nemojte mene uvlačiti u ta osobna pitanja.

MAMUKAN: Gospođica Estera želi razgovarati s vama, a ne s gospodinom Amanom. Već je i danas bila kod mene. Doći će opet kasnije.

ASVER (*bez zanimanja*): Pošaljite vi nju lijepo samo Amanu.

MAMUKAN: Ona mi je danas naglasila da se ne radi o poslu.

ASVER: No, pa što hoće onda? Aman mi je pričao da je k njemu dolazila zbog zaposlenja.

MAMUKAN: Prije, kad je izgubila mjesto u Skeli. Ali sada ju više ne zanima zaposlenje. Hoće samo razgovarati s vama.

ASVER (*nestrpljivo*): Neka samo sve riješi s Amanom.

MAMUKAN (*uporno*): Ja sam joj obećala da će danas moći do vas.

ASVER (*pogleda ju*): Gle, molim vas!?

MAMUKAN: Morate ju samo vidjeti i sami ćete se uvjeriti da sam dobro učinila.

ASVER: Imate, čini se, vrlo slabo mišljenje o mojoj postojanosti.

MAMUKAN: Čak i ako vam se jako sviđa, nemojte sebi ništa predbacivati. To su normalni kompleksi zdravog mlađeg muškarca.

ASVER (*hinjenom strogosti*): Mogli ste mirno reći mladoga, mjesto mlađega. Ne bi vam se jezik ukočio. (*Prekida temu.*)

Slušajte, Mamukan! Ukradeni planovi moraju se pronaći! I Amana bih želio vidjeti čim se pojavi!

MAMUKAN: Amana ću vjerojatno pronaći, ali planove je, čini se, zemlja progutala.

3.

VASTIJA (*Asverova žena. Ona je dama u zreloj dobi što čini razumljivim njezine nagle obrate u raspoloženjima. Ulazi naglo i uzbuđeno.*): Asver! Tu se mora smjesta nešto učiniti! Ti si im na putu! Sad su ukrali planove, a nakon toga će sigurno htjeti i tebe maknuti. Kako možeš ostati tako miran!? Bit će najbolje da smjesta otputujemo.

ASVER: Ako je tebi do putovanja, Vastija, nemam ništa protiv toga. Izvoli, putuj.

VASTIJA: Dakle, tako ti tumačiš moju brigu za tebe!?

ASVER: Tvoja je briga pretjerana.

VASTIJA: Ne znaš ti s kakvim si ljudima okružen. Svi oni vrebaju na te. Podgrizaju te iz bijesa i zavisti gdje tko stigne.

ASVER (*nervozna gesta, zatim mirno*): Zašto ti mene bez prestanka podsjećaš da se trebam bojati?

VASTIJA (*u čudu*): Ja da te podsjećam? Naprotiv...

ASVER (*prekida je*): Stalno mi sugeriraš osjećaj manje vrijednosti.

VASTIJA (*s nerazumijevanjem*): Osjećaj manje vrijednosti?

ASVER: Jest! Ti znaš da su to moji kompleksi, pa me time... (*Odjednom se sjeti da govori poput Mamukan. Prekine se.*): Oh! Dovraga i Mamukan!

VASTIJA: Manja vrijednost, kompleksi... Pa naravno! I tebe je već zarazila ta Mamukan!

ASVER: Ma da! I sam se ljutim.

VASTIJA: Slušaj me, Asver. Zar ti ne shvaćaš da naš položaj nije nimalo ružičast? Zar ti ne znaš da smo ugroženi?

ASVER: Volio bih ipak iz tvog alarma razabrati nešto stvarno.

VASTIJA: Stvarno? Molim, stvarno je to da se sprema štrajk u našem koncertu.

ASVER: I zbog toga smo mi ugroženi?

VASTIJA: Hoćeš li ti moći preuzeti odgovornost za gubitke u punoj građevnoj sezoni? Nećeš! Dakle, moraš se skloniti! Prepusti da sve te stvari s radnicima rješava netko drugi!

ASVER: Netko drugi? A ja da se maknem kao nepoćudno lice? Upravo sada kada stojim pred ostvarenjem svoje ideje. Kada bude Palača slobode gotova, možda ću prepustiti svoje mjesto drugome.

VASTIJA: Vidiš da se sve urotilo protiv te tvoje ideje. Upravo zato su ti i ukrali planove za tu tvoju palaču.

ASVER: Ti će planovi doći opet u moje ruke.

VASTIJA: Uostalom, smatram da u ovom trenutku nisu ni ti nestali planovi toliko važni, koliko je važno da mislimo na sebe. Najbolje bi bilo da se osiguramo i da otputujemo. Neka se onda ovi ovdje koprcaju kako znaju.

ASVER (*gleda ju*): Zašto si ti toliko zabrinuta, molim te!?

VASTIJA (*nervozno, s naglaskom*): Slušala sam već istinite priče o bogatašima koji su preko noći pali na prosjački štap.

ASVER (*sa smješkom*): Ah, toga se ti bojiš!?

VASTIJA: Pravo da ti kažem, bojim se! Odučila sam se da oskudijevam.

ASVER: Ti nisi nikad ni oskudijevala.

VASTIJA: To me više zabrinjuje pomisao, da bi zbog tog neraspoloženja prema tebi moglo doći do sloma u tvojim poslovima.

ASVER: Ne boj se!

VASTIJA (*naglo*): Osiguraj me pa se neću više bojati.

ASVER (*ironično*): Za sebe! Ali bi se ti još uvijek bojala za mene.

VASTIJA: Drugim riječima, ja sam sebična i brinem se samo za sebe!?

ASVER: Pa ti znaš da je prevelika zabrinutost za drugoga uvijek samo zabrinutost za sebe samoga. Simpatičnije bi bilo da je čovjek iskren.

VASTIJA: Ako baš želiš da budem iskrena, onda ću ti reći da bi bilo puno razumnije kada bi svoj mukom stečeni kapital rezervirao za naše potrebe, za našu budućnost, nego da ga bacaš u vjetar.

ASVER: Molim te! Ja bacam novac u vjetar?

VASTIJA: A tvoja dobrotvorna Palača slobode!? To je isto kao da ga bacaš u vjetar. Reći ću ti što o tom ja mislim. Ostavi se te ludosti s tom palačom! Kako ti nije žao tih silnih milijuna!? Ponovno ti kažem: povuci sav svoj privatni novac iz poduzeća i otputujmo. Neka poduzeće vodi zasad netko drugi.

ASVER: Tako, tako. A tko bi po tvom mišljenju trebao biti taj drugi?

VASTIJA: I ti to mene pitaš? Svakako netko u koga imaš povjerenje.

ASVER: Na primjer?

VASTIJA: Bože moj! Pa na primjer...

4.

MAMUKAN (*uđe, najavi*): Gospodin Aman.

VASTIJA: Eto! Na primjer – gospodin Aman!

ASVER (*Mamukani*): Neka gospodin Aman uđe.

MAMUKAN (*propusti Amana*): Molim lijepo, gospodine Aman. Izvolite. (*Ode*)

5.

AMAN (*Uđe. On je komercijalni direktor poduzeća Arhitektonia. Čovjek je energičan i lukav, koji ne govori uvijek upravo ono što misli. Oko 40 godina. Pedantan.*): Ljubim ruke, milostiva gospođo! Dobar dan, gospodine Asver!

VASTIJA: O, gospodine Aman!

ASVER: Budući da danas slušam same neugodne stvari, jedva sam čekao da stignete, gospodine Aman.

AMAN: Onda mi je žao, što ni ja, iznimno danas, ne nosim dobrih vijesti.

ASVER: Što je s planovima?

AMAN: Uhićenima se ne može ništa dokazati. Oni poriču krađu.

ASVER: Čekajte da rekapituliramo: planovi su nestali iz vaše sobe, je li?

AMAN: Imao sam ih na svom stolu kako bi ih zaključao u sef, kako ste željeli. Bilo je to preksinoć.

ASVER: Znam. U isto vrijeme bili su kod vas na pregovorima povjerenici sindikata.

AMAN: Jest, a kad su oni otišli, spremio sam se i ja, ali sam prije toga htio zaključati planove.

ASVER: Međutim, njih nije više bilo.

AMAN: Da, upravo tako.

ASVER: A je li još tkogod bio kod vas u to vrijeme?

AMAN: Pa ljudi su ulazili i izlazili. Ali ja imam razloga sumnjati upravo na tu dvojicu, na crtača Taresa i na radnika Bagatana.

VASTIJA (*nervozno*): Ostavite na miru i te planove i tog Taresa i Bagatana. Sve to nije važno. Oprosti što se protivno svom običaju miješam u tvoje poslovne stvari, ali smatram da zbog tih sitnica ne smiješ zaboraviti na glavni problem. Možda ja vidim stvari preuveličano, ali ja već sada gledam s tugom u srcu u našu budućnost i našu sreću. Prištedi sebi i meni nepotrebne boli.

ASVER: Ima riječi, Vastija, kao sreća, tuga, bol, srce koje ne bi smio tako olako izgovarati svatko uvijek i svuda jer gube svoje pravo značenje: čar poezije.

VASTIJA (*uvrijeđeno*): Molim, onda radi što znaš! Doviđenja!
(*Ode*)

ASVER (*nakon pauze*): Mislite li i vi kao Mamukan da ovdje ima svoje prste takozvana naša konkurencija?

AMAN: Konkurencija!? Isključeno! To je djelo naših radnika. Oni su nanjušili važnost vašega patenta.

ASVER: Ali, molim vas, tko je to mogao saznati.

AMAN: Osim toga to je akt osvete uperene osobno protiv vas. Znam, vi teško podnosite takvo što. Vi ste umjetnička duša.

ASVER (*odmahne*): Pustite to!

AMAN: Ne, ne, tako je to. Vi suviše lirski reagirate na ove banalne pojave u životu.

ASVER: Dakle, neki Bagatan i neki Tares osvećuju se osobno meni?

AMAN: Da. Pa to su radnički povjerenici. Sindikalisti. Oni s Mardohejem, koji mi je, uostalom, također sumnjiv, vode s nama sadašnje pregovore i postavljaju sasvim nemoguće zahtjeve.

ASVER: Mardohej? Mardohej? To ime sam ovih dana nekoliko puta čuo.

AMAN: On je jedan od naših poslovođa.

ASVER: To znam. (*Zvoni*) Nego čekajte, Mamukan će znati što je to bilo posljednjih dana s tim Mardohejem.

6.

MAMUKAN (*uđe*): Molim?

ASVER: Jeste li vi meni govorili neki dan nešto o našem Mardoheju?

MAMUKAN: Jesam. On je otac gospođice Estere.

ASVER: Ah, da, zbilja!

AMAN (*začuđen*): Estere!?

ASVER: To je ona što je već bila kod vas, gospodine Aman, zar ne?

AMAN (*zavlači*): Ma da!

ASVER: Ona je arhitekt?

MAMUKAN: Uostalom, gospođica već čeka.

ASVER: Pa hajde da čujemo konačno što želi.

AMAN (*superijornim smiješkom*): Hoće posao kod nas! Kao da je to samo tako.

ASVER: Eto, Mamukan tvrdi da se ona više ne želi zaposliti kod nas.

MAMUKAN: Ona trenutno radi kod Betona d.d.

ASVER: Mamukan, zamolite gospođicu da uđe.

MAMUKAN: Molim. (*Ode.*)

AMAN (*prikrivenom nervozom*): Čuvajte se te žene, gospodine Asver!

ASVER (*pogleda ga*): Zar je tako lijepa?

AMAN: Njezin otac potpiruje radnike protiv Palače slobode. Ponavlja neku Bagatanovu „mudru" izjavu da će ta palača biti pravi simbol radničkoga ropstva i monstrum koji bi trebalo srušiti da postoji, a kamoli graditi.

7.

ESTERA (*Uđe. Pozdravlja naklonom glave. Ona je mlada, samosvjesna dama. Isto toliko žensko koliko i intelektualka.*)

ASVER (*ustane*): Izvolite. (*Konvencijalno.*) Oprostite što vas nisam mogao već ranije primiti... Dopustite, ovo je... (*Gesta prema Amanu*) Uostalom, vi se već poznate...

ESTERA: Jest, mi se već poznajemo.

AMAN (*nakloni se*): Imao sam čast... Nažalost, nisam mogao ništa učiniti za gospođicu. Naš je kadar arhitekata bio popunjen kad je gospođica došla...

ESTERA: Ovaj put nisam došla ovamo zbog toga. Molila bih vas, gospodine Asver, da s vama razgovaram o situaciji mojih. Mislim na svog oca i na njegove drugove, koji su optuženi.

ASVER: Vrlo dobro. Možda ćete vi unijeti malo svjetla u tu aferu.

AMAN: Dakle intervencija...

ESTERA: Ne bih mogla podnijeti da im se dogodi nepravda.

AMAN: O, vi se valjda niste nakanili žrtvovati za svoje, prema uzoru biblijske Estere.

ESTERA: Vi mislite da će biti potrebne žrtve?

AMAN (*malicijozno*): Ne mislim da će biti potrebne, ali mogle bi biti ugodne.

ESTERA: Zašto ih se onda bojite?

AMAN (*iznenađen*): Ja da se bojim!? Ne, ja sam samo neizrecivo zavidan pa se hrabro preporučam. (*Ode.*)

ASVER: A sad, molim vas, sjednite i objasnite mi kakve su to zagonetke?

ESTERA: Oprostite! Vi ste vrlo oduševljeni idejom o Palači Slobode?

ASVER: Nema čovjeka koji ne bi smio biti oduševljen. Dakako, osim vaših. Naročito osim vašeg oca, za kojeg je to monstrum. Vi valjda ne mislite tako?

ESTERA (*s pristojnim smiješkom*): Ja sam došla ovamo jer mislim kao moji!

ASVER: Zar vas nikako ne zanima ideja Palače Slobode? To će biti vrhunac suvremene humanitarnosti!

ESTERA: O da, zanima me! Onoliko koliko mi treba da oslobodim sumnje naše ljude da su ukrali nacрте.

ASVER: Amanove su sumnje vrlo osnovane.

ESTERA: Nisam došla ovamo umišljena da ću vas uvjeriti u svoje mišljenje. Došla sam vas samo zamoliti da ne dopustite da se ljude otjera u bijedu.

ASVER: Ipak ste se trebali obratiti Amanu. On vodi pregovore s radništvom.

ESTERA: Znam, ali konačnu odluku morat ćete donijeti vi. Obecajte mi da ćete u kritičnom trenutku, prije nego je stvorite, saslušati i moje prijedloge. – Motivirane, dakako.

ASVER (*nonšalantno*): Ako ne tražite ništa drugo, na to ću rado pristati. (*Zvoni*) Moja tajnica će vas uvijek moći uvesti k meni.

8.

MAMUKAN (*uđe*): Molim?

ASVER: Kako vidite, Mamukan, ja sam udovoljio vašoj želji i primio gospođicu Esteru. Štoviše, pristajem da gospođica Estera dođe k meni uvijek kad god bude htjela.

MAMUKAN (*zadovoljno*): A što sam ja rekla!? Sasvim prirodna reakcija normalnih, iako možda malo potisnutih kompleksa, koji u erotičkom smislu...

ASVER: Zaboga! Mamukan! Prestanite, molim vas! Nema tu nikakvih kompleksa ni potisnutih ni nepotisnutih! Radi se samo o tom da je gospođica Estera vrlo smiona. Ona se usuđuje zauzeti ovdje za moje najveće neprijatelje. A to me jako zanima!

ZAVJESA

Portret glumca Mate Grkovića koji u predstavi igra Asvera

II. SLIKA

SCENA: *Baraka uz jednu novogradnju. U baraci ima svoj stol građevinski poslovođa Mardohej. U produženju barake sprema se i alat nakon dovršenog rada. U baraci je sve primitivno, improvizirano od dasaka: i stol i klupe i ostali namještaj. Vrata i prozorčić. Večer. Nad stolom svjetiljka s dubokim zaslonom. U pozadini barake skele pred novogradnjom.*

1.

MARDOHEJ (*Građevinski poslovođa u Arhitektoniji. Čovjek oko 50 godina, tih i miran. Razvrstava neke papire i sprema ih u ladicu. To su detaljni nacrti gradnje na kojoj je upravo zaposlen.*): I vi kažete da Aman okrivljuje „divlje“?

TARES (*Crtač kod Arhitektonije. Mlad i toliko zabavljen svojim privatnim i intimnim duševnim emocijama, te se ne dopijeva principijelno opredijeli u staleškim pitanjima. Zbog te svoje naglašene osobine ispada neuravnotežen, ali to nije nesimpatično, nego više komično.*): Jest, okrivljuje ih! I to oštro! To jest, ne baš, ali kaže da je netko od njih čuo vas kada ste rekli da je Bagatan protiv Palače Slobode.

MARDOHEJ: Prema tome, onda on i mene okrivljuje?

TARES: Jest! Okrivljuje vas što ste to govorili. To jest, ne baš da vas okrivljuje, nego samo kaže da se treba čuvati „divljih“.

MARDOHEJ: A tako? To on kaže?

TARES: Da, on je svakako više uz nas, nego uz ovu neznatnu grupu neorganiziranih „divljaka“.

MARDOHEJ: No da, bitno je da i neki „divlji“ misle da je više uz njih nego uz sindikaliste.

TARES: To ja ne znam.

MARDOHEJ: Dragi moj Tares, vjerujte vi meni. To se Aman vrlo jeftino izmotava.

TARES: On je i pred Bagatanom rekao da smo nas dvojica bili uhićeni, samo zato jer ste vi to govorili pred „divljima“.

MARDOHEJ: A što mislite, nije li i on malo pomogao odškrinuti vrata zatvora za vas?

TARES: Sasvim pouzdano znam da je Aman intervenirao za nas da budemo pušteni.

MARDOHEJ: Nešto se previše poigrava taj Aman. Htio je svom silom da se nastave pregovori dok ste vas dvojica bili u zatvoru. Tražio je od nas sindikalista da smjesta imenujemo nove povjerenike umjesto vas.

TARES: Znao sam ja da tehničari neće pristati da ih zastupa netko drugi mjesto mene.

MARDOHEJ: No pa ni radnici nisu pristali da netko zamijeni njihovog povjerenika Bagatana.

TARES (*pauza*): Aman mi je opet govorio da mi tehničari ne bismo trebali nastupati kolektivno s radništvom.

MARDOHEJ: A što vi mislite?

TARES: Ne znam. Mislim, ako on ima pravo, da ćemo mi zbog te solidarnosti izvući kraći kraj.

MARDOHEJ: Onda se samo još mi poslovođe trebamo odvojiti od radnika, a kvalificirani radnici odvojiti od nekvalificiranih. To biste htjeli?

TARES: Pa treba gledati kako da se dobije maksimum.

MARDOHEJ: Vi samo jedno morate znati: ako sindikat ima neke zasluge, one su samo u tome što je uspio povezati u jedinstvene redove sve građevne radnike - svih struka i svih kategorija.

TARES: Pa nitko se ne želi odvojiti. Pogotovo kad sutra stojimo pred odlučnim pregovorima.

MARDOHEJ: Ne smije vam se dati za to ni vremena.

2.

BAGATAN (*rezolutan, energičan, impulzivan, mlad radnik – zidar, uđe*): Zdravo!

MARDOHEJ: O, Bagatan! Došli ste u pravi čas. Zdravo.

TARES: Zdravo.

BAGATAN: Imamo problema oko sutrašnjih pregovora.

MARDOHEJ: Tako?

BAGATAN: Aman sumnja hoćemo li Tares i ja moći voditi pregovore.

TARES: Zašto?

BAGATAN: Jer ne zna hoće li nas Asver htjeti ponovno primiti na posao.

TARES: A kada su nas otpustili?

BAGATAN: Onoga časa kada su nas uhitili.

MARDOHEJ: Pa to je nečuveno! Ali zašto vi ne biste mogli zastupati sindikat, ako niste zaposleni!?

BAGATAN: Tako i ja mislim.

TARES: Jedino ako poslodavac pristane.

MARDOHEJ: Skandal! Slušajte, Bagatan, zar i vi mislite da sam ja kriv što su vas uhitili?

BAGATAN: Koješta!

TARES: Zbog onoga što je Mardohej govorio pred „divljima“.

BAGATAN: Dobro da je govorio! I treba govoriti! Svatko treba znati čemu bi trebala služiti ta Palača Slobode i da je to samo pijesak u oči. Dobrotvor! Osniva zakladu da izbjegne plaćanje poreza. Dosta tog zavaravanja s dobrotvornošću, dosta tih laži o velikodušnosti i dosta te milostinje koja ponizuje!

MARDOHEJ (*nakon pauze*): Ne mogu vjerovati da bi Asver doveo u pitanje vaše zaposlenje.

BAGATAN: Svejedno. Sutra treba u prvom redu naglasiti naše načelno stajalište: tražimo povišicu plaća u svim kategorijama

u jednakom omjeru s povišenjem cijena živežnih namirnica i stanova. Mi se moramo zakvačiti za taj jednaki omjer. To je najvažnije s našeg stajališta. Ako to odbiju, daje se odmah signal za štrajk. Ljude se ne može više držati u neizvjesnosti. Ne smijemo više gubiti vremena i igrati se s razuzlavanjem tog čvora.

TARES: Estera je izričito molila da ne donesemo konačnu odluku dok nam ona ne objasni svoje stajalište.

BAGATAN (*iznenađen*): Estera?

MARDOHEJ: Da, ona je razgovarala s Asverom.

BAGATAN: Kako!? Ona je povelala razgovore na svoju ruku?

MARDOHEJ (*brani ju*): Ona je išla k Asveru zbog ovog slučaja.

TARES (*ističe ju*): Ona je išla k Asveru zbog našeg slučaja.

BAGATAN: Tim gore.

TARES: Ja još ne znam što misli Estera, ali smatram da u čitavoj toj akciji ne treba zaboraviti da je Aman sklon nama.

MARDOHEJ: Još vas uvijek to muči?

BAGATAN: Čovječe, pa on vodi pregovore u ime poduzeća. Imali smo već dosta prilika vidjeti kako nam je sklon.

TARES: On može, nažalost, raditi samo u granicama svojih punomoći.

BAGATAN: Pa da, svoju sklonost pokazao nam je i time što smo tri dana odležali u zatvoru.

TARES: On nas je izbavio.

MARDOHEJ: A što bi vi htjeli? Da vas objese?

BAGATAN: Ima ljudi kojima nikad dosta udaraca.

TARES: No, barem sam ja skroman. Meni ih je malo dosta.

BAGATAN: Osjetit ćemo svi mi još njegovu sklonost na našim leđima. Taj ima svoj cilj negdje preko naših grbača.

MARDOHEJ: Slušajte vi mene, prijatelji. Ja sam u svom životu sudjelovao već kod nekoliko vrlo zamršenih radničkih pokreta. Ne znam točno što Aman zapravo hoće, ali poznam takvu vrstu ljudi i znam sigurno: Aman je za nas vrlo opasan.

3.

ESTERA (*Ušla je kod posljednjih Mardohejevih riječi i neopaženo ostala kod vratiju*): Aman za nas nije opasan!

Svi se trgnu.

MARDOHEJ: Estera!

TARES: Pa kad ste se stvorili ovdje, Estera!?

ESTERA: I vi ste mi neki urotnici kraj otvorenih vratiju.

TARES (*skoči i zakračuna vrata*): Evo, ja ću!

BAGATAN (*Esteri*): Što vi znate o Amanu, gospođice?

ESTERA: O, to nije tako jednostavno.

TARES: Znae, Estera, koliko mi je drago što imamo isto mišljenje o Amanu. (*Intimno.*) Molim vas, ako imate vremena, draga Estera, trebao bih vam reći nešto vrlo važno.

ESTERA (*nestrpljivo*): Ali ne sada, Tares!

MARDOHEJ: Ja ću se grozno razočarati ako sam se prevario u Amanu.

ESTERA: Preporučam vam da zauzmete prema Amanu pomirljivi stav.

BAGATAN: Ja ne pristajem ni na kakvu slijepu igru.

ESTERA: Razumijem! Vi naprosto ne vjerujete „gospođici“ Esteri.

TARES: Ja vam vjerujem, Estera!

ESTERA: Osvijetlit ću vam, dakle, tu igru! Tko je ovdje od vas odlučno protiv Amana? Tata, vi Bagatan, je li? A vi, Tares?

TARES: Ja sam uz vas, Estera!

ESTERA: Vi ste uz mene, dobro. Idemo od početka. Kome je, na primjer, bio potreban nacrt Palače Slobode?

BAGATAN: Recimo nama.

MARDOHEJ: Ostavimo sada po strani Amanovo stajalište.

BAGATAN: Pa moglo bi se pretpostaviti da su radnici htjeli spriječiti izgradnju te nakaze.

TARES: Zar se neka gradnja može spriječiti time da netko ukrade nacрте?

MARDOHEJ: Ne može se spriječiti, ali se može pomaknuti.

ESTERA: Eto, o tom se upravo i radi. Ili je nekome bilo stalo do toga da barem zasad ne dođe do izvršenja tog takozvanog Asverova životnog djela. Ili se u tim planovima krije neka osobita važnost.

BAGATAN: Dakle, ni vi ne smatrate Palaču Slobode nekom obećanom zemljom?

ESTERA (*oklijeva*): Pa, o tom možemo još razgovarati. Dalje. Tko forsira štrajk građevinara? Kome je trenutno u interesu radnički pokret?

BAGATAN: Hoćete reći da naši zahtjevi nisu opravdani?

ESTERA: Bilo bi apsurdno tako nešto reći.

MARDOHEJ: Mi smo dosad dosta dugo i dosta strpljivo vodili pregovore. Prema tome ne može se reći da mi gonimo ljude u štrajk.

ESTERA: Nisam to rekla. Razgovarala sam s Asverom i uvjerenam da bi se spor mogao riješiti arbitražom.

MARDOHEJ: Pa neka se gospodin Asver konačno izjasni. Da čujemo od njega osobno što hoće!

BAGATAN: Zašto taj veliki gospodin ne dolazi sam na pregovore?

ESTERA: On će to učiniti tek onda kad izgubi povjerenje u Amanu. Ali upravo zato jer je Aman najveći Asverov neprijatelj, ima Asver toliko povjerenja u njega. Aman je uvjerio Asvera da je on jedini njegov zaštitnik pred zavidnim članovima koncerna i pred ruljom radnika, koja hoće tobože podijeliti poduzeće među sobom. S druge strane uvjerava radnike da je on jedini njihov zagovornik, a s treće uvjerava članove koncerna da će on jedini znati zadržati u granicama osobnu Asverovu ambiciju. Aman se na svakom koraku i svim silama bori protiv svakog osobnog Asverova uspjeha. Samo se tako može razumjeti Amanovo

nepopuštanje na pregovorima, izmišljanje uvijek novih smicalica i poigravanje sa strpljenjem radništva...

BAGATAN: Koje će se jednom istrošiti. A onda ćemo proglasiti štrajk.

ESTERA: Jest! I onda ćete učiniti upravo ono što odgovara Amanu.

MARDOHEJ: Dakle, Aman hoće štrajk?

ESTERA: Pa zar vam to nije jasno?

MARDOHEJ: Onda ga treba raskrinkati pred Asverom.

ESTERA: Da. Ali samo s dokazima. Inače ćete promašiti.

TARES: Ojoj, što je to opasan tip!

MARDOHEJ: No, da. Ali Estera je malo prije rekla da nam nije opasan.

ESTERA: I nije! On nas treba za svoje ciljeve. Samo je pitanje hoće li on iskoristiti nas ili mi njega.

BAGATAN: A što bi, po vašem mišljenju, zapravo htio taj Aman?

ESTERA: Vi sigurno ne znate da je firma Skela, koja u posljednje vrijeme metodama prljave konkurencije obara troškovnike Arhitektonije, zapravo Amanova firma.

MARDOHEJ: Ma šta ne kažeš!?

ESTERA: Amana tamo pokrivaju neki nevažni ljudi. Pomoću svojih metoda i sredstava te firme želi istisnuti Asvera i preuzeti Arhitektoniju.

MARDOHEJ: I Asver to ne zna?

ESTERA: A je li to znao tko od vas? Tko to uopće zna?

TARES: Estera, sve sam više zadivljen vama. Moram vam reći, da...

BAGATAN: Čekajte sad! Pa mi smo onda u dobrom položaju. Neka se samo oni međusobno kolju.

MARDOHEJ: Otkud tebi te informacije, Estera?

ESTERA: Dok sam radila u Skeli, slučajno sam čula ime Aman.

BAGATAN (*nepovjerljivo*): A zašto su vas otpustili?

ESTERA: Iz vrlo jednostavnog razloga, kod Skele uistinu nema posla za arhitekta, ostao je samo jedan. Tamo su više potrebni mešetari. Nakon toga dugo sam obilazila Arhitektoniju. Aman mi se isprijedio na putu pa sam se zainteresirala za njega.

TARES: Sad znamo što trebamo napraviti.

MARDOHEJ: Sad tek ništa ne znamo.

TARES: Estera zna!

BAGATAN: Vi nam preporučujete da pred Amanom igramo dvoličnu igru?

TARES: Pa naravno! A u pravi čas ćemo ga zaskočiti.

ESTERA: Zašto vi to nazivate dvoličnom igrom?

BAGATAN: Zato jer meni ne odgovara taj način borbe. Ja volim igrati s otvorenim kartama.

ESTERA: Vi se volite igrati riječju igra, a zapravo uopće nemate talenta za igru.

TARES: A to je zlo. To je zlo.

BAGATAN (*hladno*): Još uvijek nam niste odali svoj plan.

ESTERA: Kako da ne!? Predložila sam vam dvoličnu igru.

MARDOHEJ: Estera, nemoj se vrijeđati, nego reci što misliš.

TARES: Radi se samo o vrsti oružja kojim ćemo navaliti na tu divljač.

BAGATAN: Nemojte me krivo shvatiti, gospođice Estera.

ESTERA: Ne tražim od vas, Bagatan, ništa drugo, nego da u toj igri ili borbi, kako hoćete, savladate malo svoj temperament. Eto, to je sva dvoličnost, koju od vas tražim.

MARDOHEJ: Drugim riječima, mi se kao nećemo protiviti Amanovim prijedlozima. Ali prije nego ih prihvatimo...

TARES (*upade*): Trebamo biti pametniji od njega.

ESTERA: Ako je to moguće.

TARES (*slegne ramenima*): No da, ako je to moguće.

BAGATAN: Sutra kod pregovora ne treba, prema tome,

popustiti ni u jednoj točci. Ali se ujedno treba čuvati i toga da se pregovori ne razbiju. No, jesam li vas dobro shvatio, gospođice Estera?

ESTERA: Vrlo dobro!

MARDOHEJ: Budući da smo danas bogatiji za jednu važnu informaciju, mogli bismo izaći iz ove barake. (*Sprema se.*)

BAGATAN: Može. (*Sprema se.*)

TARES (*povjerljivo*): Hoćete li mi dopustiti, draga Estera, da pođem s vama? Trebam vam nešto vrlo važno reći.

4.

Kucanje na prozoru. Svi se pogledaju.

MARDOHEJ (*nakon kratke pauze.*): Tko je?

AMAN (*izvana*): Aman!

Svi se opet pogledaju.

ESTERA: Aman?

BAGATAN: Što znači to?

MARDOHEJ (*Esteri*): Da uđe?

ESTERA: Jasno. Otvorite!

TARES: Ja ću! (*Brzo otvori vrata.*)

AMAN (*uđe, opazi Esteru i vrlo iznenađeno*): O! Gospođica Estera je također ovdje!? Dobra večer!

MARDOHEJ: Dobra večer, gospodine direktore.

AMAN: Prolazio sam, vidio svjetlo i pomislio: sigurno je marljivi gospodin Mardohej još ovdje. A kad tamo, skupština na okupu.

BAGATAN: Da, upravo kujemo urotu.

AMAN: I gospođica Estera?

TARES: Ona je naš dobar duh!

AMAN: O, to je već viša misija. Nadam se da ste, s obzirom na vaše dobre veze s gospodinom Asverom, pomirljivo djelovali na buntovnike.

ESTERA: Ako vi, gospodine Aman, vodite s njima pregovore to neće biti potrebno.

AMAN: Hvala. Ja bih jako volio da se stvar dalje ne komplicira.

ESTERA (*sugestivno, ali malo ironično*): Koliko ja znam upravo vi biste najviše voljeli da se spor mirno riješi.

AMAN: Nema sumnje. Ali vi znate da ja tu ne odlučujem sam. Ljudi vole precjenjivati moj utjecaj u poduzeću. Vi znate najbolje, gospođice Estera, da sam i u vašoj stvari ispao kriv, dok sam zapravo bio sasvim nemoćan.

ESTERA: To je sada bespredmetno, gospodine Aman.

AMAN: Stalo mi je samo da ne mislite da sam ja kriv što vi niste ušli u poduzeće.

ESTERA: Sigurno su postojali krupni razlozi.

AMAN: Ali sada su, čini se, uklonjeni svi razlozi. Vi sad možete početi raditi u Arhitektoniji kad god želite. Ja vam tu više nisam potreban.

ESTERA: Ipak vam obećajem da vas u tom slučaju neću nikako zaobići. Ali sad moram ići.

TARES: I ja ću s vama.

AMAN: Da, ja sam zapravo svratio ovamo po vrlo neugodnom poslu. Nikako mi zasad nije uspjelo nagovoriti Asvera da pristane na vaše ponovno zaposlenje u firmi, gospodine Tares. Isti je slučaj i s vama, gospodine Bagatan.

MARDOHEJ: Onda će naši sutrašnji zahtjevi imati jednu točku više: Bagatan i Tares moraju se vratiti na posao. Tek nakon toga mogu se nastaviti pregovori.

AMAN: Toga sam se bojao.

ESTERA: Mislim da ste suviše zabrinuti, gospodine Aman. Nadajmo se da će gospodin Asver na to na kraju ipak pristati. Doviđenja. (*Pođe.*)

AMAN: Doviđenja.

TARES (*isti čas*): Idem i ja s vama, Estera.

AMAN (*Taresu*): A ja sam mislio da se još danas dogovorimo, kako se stvar ne bi dalje komplicirala.

TARES: Da, ali ja...

ESTERA: Prema tome vi morate ostati, Tares.

MARDOHEJ: Idem ja s tobom komadić puta, Estera. Pogledat ću usput na gradilištu jesu li čuvari na mjestu pa ću se vratiti ovamo da zaključam.

ESTERA: Doviđenja do sutra.

TARES (*žalosno*): Doviđenja, Estera.

AMAN: Valjda nećete i vi doći na pregovore!?

ESTERA: Žao mi je što vam ne mogu priuštiti to zadovoljstvo, ali ću svakako biti negdje u blizini. (*Ode.*)

MARDOHEJ: Doviđenja. (*Ode.*)

AMAN: Meni je, gospodo, vrlo žao, ali ja s tim nesretnim Asverom ne mogu više izaći na kraj. On je nepopustljiv, inzistira na tome da pregovore mogu voditi samo namještenici poduzeća.

BAGATAN: Mi smo kao predstavnici naše sindikalne organizacije predstavnici radnika.

AMAN (*povjerljivo*): Da, ali Asver – među nama – misli da ne treba pristati na pregovarače koje mu šalje sindikat.

BAGATAN: Iz toga ima onda samo jedan izlaz: štrajk.

AMAN: Eto, vidite, to je ono pred čim upravo strepim. Uvijek je to tako. Najmanje razumijevanja imaju za radnike upravo njihovi sretniji dojučerašnji drugovi. Molim vas, pa Asver je još kao student, dakle nema tome ni 30 godina, bio obični radnik. Nosio je cigle i miješao žbuku. Ne zbog prakse, nego zbog potrebe. Njegova ga obitelj, ja i ne znam ima li ju, nije mogla školovati. A danas... Vidite, u tom je tragika našeg općeg napretka što kapital drže u ruci gospoda u prvoj generaciji, škrstice, koji se i onda, kad već steknu milijune vlastitog kapitala, stalno boje što će biti sutra.

BAGATAN (*sa smiješkom*): Pa i mi stalno tvrdimo da se kapital nalazi u krivim rukama.

AMAN: Gospodo, vi ste dakle spremni čak i na štrajk... To mi je žao čuti. Poduzeo sam sve da to spriječim, ali bez uspjeha... A ova gospođica Estera je vrlo simpatična mlada dama, je li? Kažu, da je sposobna i kao arhitekt!?

TARES (*oduševljeno*): Vrlo, vrlo sposobna.

AMAN: Da, da, ona je sjajna. Samo, znate, ja je na vašem mjestu ipak ne bi upućivao u pitanja vašeg staleškog pokreta. Ne da je nepouzdana, to ne. Nego znate kako je. Dobra je s Asverom, pa i nehotice, u razgovoru može reći nešto što će vam poremetiti planove. Nemojte me krivo shvatiti. Ja bih se zapravo morao veseliti ako vam se planovi poremete, ali ja mislim pošteno. Ja se neću s vama boriti lukavštinom i podmetanjem.

TARES: Gospođica Estera je naš vrlo pouzdan drug.

AMAN: Nema sumnje. Ali njezini i vaši interesi nisu isti.

BAGATAN: Varate se. Ona je kći radnika.

AMAN: No, no, no! Što ste vi neki idealist. Dakle, ne biste li vi ipak popustili Asverovu zahtjevu i poslali sutra nekoga drugoga na pregovore?

BAGATAN: Ne!

AMAN: Još vas jednom upozoravam: Asver je jači od vas.

BAGATAN: To ćemo tek vidjeti!

AMAN: A znate li vi što to znači ako ne pristanete na druge delegate?

TARES: To znači da će voditi pregovore dosadašnji.

AMAN: Varate se! To znači da onda sutra nema pregovora!

BAGATAN: A posljedica toga?

AMAN: Vaša kapitulacija.

BAGATAN: Ne!

AMAN: Nego?

BAGATAN: Štrajk!

AMAN: Ne bih htio da mi poslije predbacite da vas nisam upozorio: i štrajk može imati gadnih posljedica.

BAGATAN: Toga se mi ne bojimo.

AMAN: Vi, dakle, ostajete pri tom?

BAGATAN: Svakako.

AMAN: Meni je vrlo žao i ja ću sutra nestrpljivo čekati da mi javite svoju konačnu odluku. Laku noć, gospodo. (*Ode.*)

5.

BAGATAN: Nema drugog izlaza i dosta je već toga. Mi idemo sutra u štrajk!

TARES: Štrajk! A što će na to reći Estera?

ZAVJESA

Portret glumice Marije Fiegenwald koja u predstavi igra Esteru

III. SLIKA

SCENA: *Kao I. Slika.*

1.

AMAN (*predaje Asveru spis*): Konačno smo pismeno fiksirali njihove zahtjeve. Pregovori danas nisu nastavljeni. Ostavili su nam rok od jednoga sata. Ako u tom roku ne bude potpisan kolektivni ugovor, na svim se našim gradilištima obustavlja rad.

ASVER: Jeste li napravili proračun koliko naše poduzeće može zbog toga izgubiti?

AMAN: Naše poduzeće može izgubiti samo ako pristane na radničke uvjete.

ASVER: A plaćanje penala ako pojedine gradnje ne budu na vrijeme gotove?

AMAN: Taj štrajk može potrajati najviše 24 sata.

ASVER: Otkud vam ta sigurnost?

AMAN: Vođe sindikalista na čelu s Mardohejem, Taresom i Bagatanom bit će uhićeni onoga trenutka, kada proglase štrajk. A onda ćemo se s preplašenom ruljom vrlo lako dogovoriti.

ASVER: I vi mislite da će se radnici toga uplašiti? Slabo vi onda poznajete radnike.

AMAN: U svakom slučaju, mi na njihove zahtjeve ne možemo pristati. Svi su naši poslovi već zaključeni. Uslijed stalnog porasta cijena materijala, postala je naša zarada ionako već problematična. Ova povišica plaća i nadnica bi bila potpuna katastrofa. Mi za to ne bismo ni pred kim mogli imati ni moralno ni materijalno opravdanje.

ASVER: Razumijem vašu zabrinutost. Ja zbilja ne znam... Da, jesu li ona dvojica „urotnika" opet na poslu? Mislim na onog Bagatana i Taresa.

AMAN: Imao sam najbolju namjeru da ih, prema vašoj želji, uzmem natrag, ali kad su oni to postavili kao uvjet za daljnje pregovore, onda, razumije se, nisam mogao pristati. Ne možemo dopustiti da nas ucjenjuju. Tako pregovori danas nisu nastavljeni.

ASVER: Niste trebali oko toga praviti pitanje. Ne volim ove sitne osvete.

AMAN: O, ta dvojica, Bagatan i Tares su opasni tipovi. Molim vas, oni sebi prisvajaju pravo da se bune protiv Palače Slobode. Ja ih još uvijek sumnjičim zbog krađe planova. – Bolje je da nisu više kod nas. Tko vam garantira da crtač Tares nije otkrio u planovima tajnu vašeg patenta? Tko vam garantira da on nije u vezi s kakvim stranim špijunima?

ASVER: Ah! (*Odmahne.*) Ne razumijem zašto su se sa svih strana urotili protiv te moje ideje. Kao da ću ja imati kakve materijalne koristi od te palače! Kao da od toga neće imati koristi upravo oni sami.

AMAN: To je ljudska nezahvalnost! Jest, imate pravo, urotili su se i protiv vas osobno. Pustite ih zato neka rade što ih je volja, neka štrajkaju! A vi otiđite, otputujte, odmorite se, zaboravite na sve to. U ovoj situaciji čovjek više ni za svoj život nije siguran.

ASVER: Vi, dakle, ostajete na tom da ne treba pristati na njihove uvjete?

AMAN: Nemoguće je pristati na te uvjete.

ASVER (*neodlučno*): Pa ja zbilja ne znam...

AMAN (*uporno*): Gospodine Asver, nemojte promašiti ovaj trenutak. Ne zaboravite da o vašem popuštanju ili nepopuštanju u ovom času ovisi prosperitet našega poduzeća. I ne samo to, nego i sama vaša Palača Slobode!

ASVER: Pa dobro. Otputovat ću. Ionako moja žena bez prestanka forsira putovanje. Vratit ću se kad se sve smiri. Ali

onda više nema odlaganja. Palača se mora početi graditi još ove godine.

AMAN (*žustro*): Ja ću delegatima odmah javiti da ne pristajemo na njihove zahtjeve. Za deset minuta bit će svrstana povorka štrajkaša, a za petnaest minuta bit će njihovi vođe u zatvoru. (*Pođe.*)

2.

MAMUKAN (*uđe*): Gospodine Asver, gospođica Estera čeka na vaše obećanje.

ASVER (*sjeti se*): A da! Čekajte, Aman, ja sam Esteri obećao da ću je prije definitivne odluke saslušati pet minuta.

AMAN (*nervozno*): Gospodine Asver, upozoravam vas ne dopustite gospođici Esteri uplitanje u te poslove.

ASVER (*sve mirnije*): Što ste vi neumoljivi, Aman.

AMAN (*sve iznerviraniji*): Protestiram najenergičnije protiv svakog uplitanja gospođice Estere u interne prilike našega poduzeća.

ASVER (*čudi se*): Aman, vi gubite živce. Nadam se da ćemo gospođicu Esteru moći doskora smatrati članom našega poduzeća.

AMAN: Sasvim svejedno. To je neki smišljeni manevar. Godinu dana nisam se je mogao riješiti. Dosađivala mi je zbog svog posla, a sada, kad ga može dobiti, sad se poigrava, povlači neke šahovske poteze.

MAMUKAN: Ja to razumijem. Ona je toliko iscrpila sve zalihe svoje energije, da sad, olakšana izvjesnošću, reagira slatkim umorom male pasivnosti. Psihološki je to...

AMAN: Neka vas vrag nosi s tom vašom psihologijom.

ASVER (*sa smijehom*): Draga Mamukan, gospodin Aman trenutno nije raspoložen za psihoanalizu.

MAMUKAN: To su kompleksi, dabome kompleksi...

ASVER: Znae što, neka gospođica Estera uđe.

AMAN (*u afektu*): Nemojte to činiti! Nikako ju ne želim vidjeti.
Nikako!

ASVER: Pa što vam toliko smeta!?

AMAN: Ne! Molim, ne. Ja se ne želim s njom sresti!

MAMUKAN: Morat ćete je sresti. Ona je tu u sobi.

AMAN (*izvan sebe*): Poštedite me! Molim vas, poštedite me! Ne želim, ne mogu je vidjeti. Dopustite mi da odem!

ASVER: Ovdje su, nažalost, još samo jedna vrata, a ta vode u moj privatan stan.

AMAN (*bijesno*): Molim, ja idem kroz vaš privatan stan. (*Ode.*)

MAMUKAN (*jednostavno*): Siromah Aman zaljubljen je u gospođicu Esteru.

ASVER (*u čudu*): Zaljubljen? Što vam pada na pamet?

MAMUKAN (*drži predavanje*): No dopustite, pa to su čvorovi oslobođeni podsvjesne zakukuljenosti, vulkanski prodrli u svijest te se očituju u obliku steničkih afekata mržnje.

ASVER (*s uzdahom*): Neka vam se Bog smiluje, Mamukan.

MAMUKAN (*nastavlja*): A taj suvišak mržnje je isto što i pritajena ljubav.

ASVER (*dosta mu je*): Dajte pozovite gospođicu Esteru!

MAMUKAN (*slegne ramenima i ode*): Molim. (*Na vratima.*)
Izvolite. (*Ode.*)

3.

ESTERA (*uđe*): Dobro jutro! Kad ne bih bila sigurna da ćete održati svoje obećanje, bojala bih se da sam zakasnila.

ASVER (*pokloni joj se čim ona uđe*): Niste zakasnili, gospođice Estera, ali sumnjam da će te išta uspjeti izmijeniti u mojoj odluci.

ESTERA: Vi ste već stvorili odluku? Gdje je Aman?

ASVER: Izašao je ovaj čas.

ESTERA: Kad je već znao da ja ulazim?

ASVER: Da. Nije vas htio sresti.

ESTERA: Očito ima za to razloga?

ASVER (*sjedne*): O tom nisam obavješten.

ESTERA: Aman će, dakle, pustiti ljude da proglašaju štrajk?

ASVER: Jest. To je jedini izlaz koji preostaje poduzeću: dopustiti radnicima da izvrše svoju volju, da pođu u štrajk i da skrhaju vratove.

ESTERA: Imate pravo. Radnici će u tom slučaju skrhati vratove.

Priznajem vam to lojalno i otvoreno. Ali oni će isto tako skrhati vratove ako odustanu od svojih zahtjeva. (*Sjedne.*) Reći ću vam i zašto. Radnička je organizacija podvojena. Kao što znate, jedinstvene organizacije više nema. Najgrlatiji od njih „pocijepali” su masu što po uvjerenju, što po interesu na lijevo i na desno. Ako vođe sindikalista odvedu sada radnike u štrajk, njihovi će protivnici pridobiti sutra mnoge da se ponize i vrate na rad. I štrajk će se slomiti. To je bijedni rezultat razdora u radničkim redovima. Ako, međutim, današnji pregovarači odustanu od svojih zahtjeva, oni će iznevjeriti masu koja im je poklonila povjerenje. Protivnici će, dakle, s vrlo malo napora pridobiti ljude da pristanu na ponovni pokret. U svakom slučaju u ovom trenutku je nemoguće ljutitu masu zadovoljiti na bilo koji od ova dva načina: bilo sa štrajkom, bilo s odustajanjem od zahtjeva. Vi kao poslodavac imate za sebe veliki plus: vi imate pred sobom razorenu masu koju možete mijesiti poput ilovače.

ASVER: Pa to su predivne informacije. Ili mi to govorite možda zato jer se nadate da ću ja odustati od svog poslodavačkog stajališta i prihvatiti radničko?

ESTERA: Ne, ja vam to govorim samo zato jer znam da vam to nije rekao gospodin Aman, koji to vrlo dobro zna i koji je na tome sagradio čitavu svoju spekulaciju.

ASVER: Varate se! On mi je to rekao. I meni je stvarno žao što je tako. Ali ja ne mogu upropastiti poduzeće.

ESTERA: Tako je. A je li Aman ovlašten da upropasti vas!?

ASVER: Kako!?! Upropasti mene? Zašto?

ESTERA: Jest, jest! Dosad sam vam prikazala situaciju kakva je u radničkim redovima samo zato da vam ne ispadne suviše crna vaša vlastita. Štrajk, ma poprimio on i najnedužnije razmjere, a gospodin Aman će se pobrinuti da ne budu tako nedužni, nanijet će poduzeću vrlo veliku štetu. A kako ste za sve zlo i pred radnicima i pred zainteresiranom gospodom u odboru poduzeća, a i pred čitavom javnosti krivi jedino vi, Aman će vas pomoću Skele oboriti s vašega položaja i sam zauzeti vaše mjesto.

ASVER: Kako to mislite, da će me oboriti pomoću Skele?

ESTERA: Tako jer je Skela, na vaše veliko iznenađenje, njegovo poduzeće. Tu je njegov kapital i odatle on, savršeno sakriven, vrši svoje transakcije i podmetanja.

ASVER: Dakle, molim vas, sad je toga dosta! Ja sam kavalirski podnio da pustite maha svojoj mašti, ali ovo posljednje, to bi se već moglo smatrati insinucijom: Aman, komercijalni direktor Arhitektonije, čovjek kome je povjerena čitava poslovna strana poduzeća, čovjek mog neograničenog povjerenja - on da je u vezi s jednom konkurentskom firmom koja stalno ometa naš rad i koja stalno štekće za svakim našim korakom kao nesnosno štene, on da je vlasnik Skele!?! Pa ipak ima valjda još morala na svijetu. Ne, oprostite, ali to vam ne vjerujem. Ovakve se tvrdnje ne bi smjele iznositi bez argumenata.

ESTERA: Imate pravo! Pobrinula sam se već i za argumente. Hoće li vam sami planovi biti dovoljan argument?

ASVER: Gdje su planovi?

ESTERA: Zasad još u Skeli.

ASVER: Prestanite već jednom s tom Skelom.

ESTERA: A ako vam dokažem da su tamo? Hoćete li onda promijeniti mišljenje?

ASVER: Molim, dokažite. Stvarno me zanima kako ćete to učiniti.

ESTERA: Imam tamo jednog kolegu. Možda mu je već uspjelo doći do njih. Obećao mi je.

ASVER: Molim! Ja ionako ne vjerujem u tu priču.

ESTERA: Molim telefonski imenik. (*Uzme telefonski imenik. Traži.*) Es... Es... Evo je Skela. Molim, izvolite sami okrenuti taj broj. Imate još jednu slušalicu?

ASVER: Može se montirati. (*Uzima drugu slušalicu.*) Dakle, ili me morate uvjeriti, ili morate povući tu optužbu. (*Uzme slušalicu. Okrene broj.*)

ESTERA (*uzme drugu slušalicu, govori u telefon*): Halo! Tamo Skela? Mogu li razgovarati s gospodinom inženjerom? Molim... Ovdje Estera! Jeste li vi to, kolega? Dobar dan. Jeste li sami u sobi? Dobro. Radi se o planovima. Sad bi stvar bila aktualna. Ma nemojte! Imate ih? Sjajno... (*Pogleda Asvera.*) Sami ćete ih donijeti?... Idem vam smjesta u susret. Doviđenja. (*Odloži slušalicu i gleda Asvera.*)

ASVER (*sjedi, drži još uvijek slušalicu u ruci, sav se izobličio, ukočio od iznenađenja, nakon pauze*): Grozno!

ESTERA: Nisam bila sasvim sigurna, hoće li kolega održati riječ. Bila je to igra va banque.

ASVER (*ustane, ne zna što da radi, zvoní*): Pa to je strašno! Kao da me netko udario maljem po glavi.

ESTERA (*nakon pauze*): Vi biste čak mogli Amana malo i opravdati ako okrivite sebe. Teško je ne biti hulja kad mu se za to pružala prilika.

4.

MAMUKAN (*uđe*): Molim lijepo.

ASVER (*gleda ju jedan čas*): Zašto ste vi, Mamukan, tako savršeno mirni!? S kojim pravom? Pa naravno, vi nemate pojma što se dogodilo!

ESTERA: Idem ja sad pred kolegu... Vi ćete sada, gospodine Asver, najprije osobno primiti delegaciju radnika. Poslat ću vam ih. A sve ostalo uredit će se već samo po sebi. (*Ode.*)

MAMUKAN (*zainteresirano*): Gospodine Asver, što vam se dogodilo?

ASVER: Saznat ćete sve što se dogodilo, ali ne od mene. Meni se gadi o tome govoriti.

MAMUKAN: Ništa me neće iznenaditi. Ja već tri noći sanjam ono što će se dogoditi. Vi ćete sigurno izbjeći veliku opasnost. (*Živo i plastično.*): Sanjala sam da ste stajali na željezničkim tračnicama. Noć. U susret vam juri usopljena lokomotiva. Vi je ne vidite. Iza leđa približava vam se druga lokomotiva u punoj pari. Vi ju ne čujete. Jarki reflektori obiju lokomotiva osvjetljaju vas sablasno. Nebo proljeva krv. To je početak erotičkog momenta. A sada dolazi njegova gradacija: u času, kada su se obje lokomotive približile tik do vas i kad je samo jedan tren manjkao da vas satru u svom bijesnom sukobu, dvije ogromne crne grdosije, iz kojih je sukljala vatra, propnu se jedna na drugu poput mahnite ždrebadi. Odjednom vas više nije bilo na tračnicama. Hodali ste po telegrafskim žicama s otvorenim crvenim kišobranom u ruci. A bijesna ždrebad pretvorila se u dvije visibabe između zapuštenih tračnica. Taj san ne treba mnogo tumačiti. Prema teoriji Freudovoj on znači da ste vi...

5.

VASTIJA (*uđe naglo, uzbuđeno*): Gdje je? Asver! Pitam, gdje je?

ASVER (*trgne se*): Tko?

VASTIJA: Gdje je ta žena? Pa kako ti ne vidiš da se ona uvukla ovamo samo da te upropasti!?

ASVER: O kom ti to govoriš?

VASTIJA: Zar ti ne znaš da je ta Estera špijunka onih boljševika koji su se urotili protiv tebe!? Kako možeš biti tako lakomislen vjerovati joj!? Gospođice Mamukan, vaša je dužnost da upozorite moga muža na takve opasnosti!

MAMUKAN: Ako dopustite, gospođo, od gospođice Estere ne prijete nikakva opasnost gospodinu Asveru.

VASTIJA: I vas je smotala! Pa naravno da je i vas smotala kao i mog muža!

ASVER (*oštro*): Vastija? Tebi je uistinu potreban odmor!

MAMUKAN: Milostiva gospođo, ja doduše priznajem da gospođica Estera djeluje na svoju okolinu, ali nipošto negativno. To je tipična hiperestezija pod koju čovjek potpada bespomoćno, najčešće apsolutno nesvjestan svakog seksualno podražajnog momenta.

ASVER (*hvata se za glavu*): Mamukan! Ma tako vam...

MAMUKAN: Uostalom, to ima veze s mojim snom.

ASVER (*nestrpljivo*): Poštedite me, molim vas!

MAMUKAN (*slegne ramenima*): Molim. (*Pođe.*)

ASVER (*kad je Mamukan došla već do vratiju*): Očekujem delegaciju radnika.

MAMUKAN: Jest, molim. (*Ode.*)

VASTIJA: Molim te, zašto ovu budalu ne otpustiš?

ASVER (*nervozno*): Kada bi otpustio sve ljude koji se tebi ne sviđaju, ostao bih sam s Amanom.

VASTIJA: Ne trpim je! Ona je kriva što te Estera tako impresionirala. Nemoj mi ništa govoriti. Znam i osjećam i

jasno mi je: zaljubljen si u tu Esteru. Poludio si za njom. Ti ćeš zbog njezinih ideja upropastiti i sebe i poduzeće i sve nas.

ASVER (*sili se ostati miran*): Vidiš, to je zanimljivo! Već se godinama nisam bavio pojmovima kao zaljubljenost i poludjeti za nekim...

VASTIJA: Ostavi sada to. I pazi što radiš prije nego bude prekasno. Pusti ih neka štrajkaju, a nas dvoje pokupimo se i nestanimo smjesta!

ASVER: Tako misli tvoj savjetnik?

VASTIJA (*čudi se*): Kakav moj savjetnik?

ASVER: Reci, molim te, Amanu, da stalno razmišljam o njegovim prijedlozima.

VASTIJA: Ti i ne znaš koliko je Aman zabrinut za tebe. Zovi ga prije nego poćiniš nepopravljivu pogrešku. On je vrlo nesretan otišao u svoj ured.

MAMUKAN (*uđe*): Delegacija je ovdje. Prošlo je pedeset minuta od postavljenog roka.

ASVER: U šezdesetj minuti znat će već rezultat. Neka samo uđu.

VASTIJA: Trenutak! Mogu li ja biti prisutna?

ASVER: Pa znaš, pravo da ti kaŹem, ne ćini mi se baš da bi to dalo ovom trenutku svećani karakter. Uvedite ih, Mamukan.

Mamukan izađe.

VASTIJA: Dobro, idem. (*Pođe.*) Ali znaj da je to što ćiniš, tvoja i moja propast! (*Ode.*)

MAMUKAN (*ćim je Vastija otišla, otvara glavna vrata i pušta unutra Mardoheja, Bagatana i Taresa*): Izvolite, molim. Gospoda Mardohej, Bagatan i Tares. (*Ode.*)

ASVER (*pođe im u susret*): Dobar dan, gospodo. Molim, izvolite sjesti.

BAGATAN: Hvala. Preostaju još samo dvije tri minute, a to nije dovoljno za nove pregovore.

ASVER: Ah, tako! Vi ste, gospodine Mardohej, otac gospođice Estere? Ona vam je sigurno rekla zašto sam vas pozvao.

MARDOHEJ: Rekla nam je samo da ćete nam vi osobno reći rezultat.

ASVER: Jest, ja ću vam reći rezultat. (*Uzme papir koji mu je donio Aman.*) Ovdje su, zar ne, zapisani vaši zahtjevi. Molim. (*Potpiše.*) Ja ih potpisujem i prihvaćam u cjelosti.

Svi su iznenađeni.

TARES: Ma nije moguće!

ASVER: Jest, ja pristajem na vaše zahtjeve u svim pojedinostima.

TARES: A mi smo s Amanom već takoreći zaključili štrajk.

ASVER: Znam.

BAGATAN: To jest, mi nismo ništa zaključili, nego nas je Aman toliko uvjeravao o vašoj nepopustljivosti da je ovo sad iznenađenje.

MARDOHEJ: Hvala vam velika, gospodine Asver, to je uistinu, kako da kažem, upravo velikodušno s vaše strane.

BAGATAN (*odmjeri Mardoheja, zatim Asveru*): Moram naglasiti da naši zahtjevi nisu nikakvo traženje milostinje.

TARES: A to ne! To nikako ne!

ASVER: Ne morate se bojati da ću ja to tako shvatiti. To, dakako, nije nikakvo velikodušje s moje strane. Ja naprosto vidim u tom, što pristajem na vaše zahtjeve, interes poduzeća. (*Zvoni.*) I samo još nešto: gospodin Aman neće odsad više raditi s vama. Bilo je uopće nezgodno, što sam ga i dosad, kao komercijalnog direktora, opteretio tim stvarima.

6.

MAMUKAN (*uđe*): Molim.

ASVER (*daje joj spise*): Sastavite, molim vas, na temelju ovih zahtjeva ugovor i dajte ga na potpis meni, a zatim i gospodi. (*Pokloni se.*) Hvala vam.

7.

ESTERA (*Pojavi se na vratima. Svi izlaze uz poklon Asveru.*)

TARES (*na vratima Esteri*): Pristao je na sve. Na sve je pristao!

(*Izvadi iz zupučka crveni cvijet i dade joj ga.*) Izvolite, molim.

(*Ode.*)

MAMUKAN (*izlazi posljednja, zastane na vratima.*): Gospodine

Asver! Moj san...

ASVER: Oprostite, Mamukan, na smrt sam umoran.

MAMUKAN (*slegne ramenima*): Dobro, drugi put. (*Ode.*)

ESTERA (*donosi veliku omotnicu*): Evo vam vaših nacрта.

(*Izvadi nacрте iz omotnice koju je već ranije otvorila.*)

ASVER: Estera, ovo je za mene i trijumf i poraz.

ESTERA: Ne smatram da treba ljudima uvijek i pod svaku

cijenu otvarati oči. Ako će istina samo nekog učiniti

nesretnim, onda je, pod izvjesnim okolnostima, bolje da ne

sazna. Ali u ovom slučaju držim da je vaše razočaranje u

Amana manje, nego što bi bila moralna i materijalna šteta

koju biste mogli imati kraj njega.

ASVER: Kad bih mogao da više ne mislim na Amana. Zahvalan

sam vam za ovo veliko i korisno razočaranje. Zadovoljan

sam što imam i nacрте vašom zaslugom. Sretan sam, što ću

te nacрте moći predati vama da vi izvedete moje životno

djelo. Palaču Slobode!

ESTERA (*začudoeno*): Ja?

ASVER (*rasprostire nacрте*): Pogledajte! To je ideja moje zaklade.

U ovu četverokrillnu zgradu izgrađenu na kompleksu od 50

tisuća kvadratnih metara smjestit će se sve kulturne,

humanitarne i karitativne institucije našega grada. Palača će

imati petnaest katova, dvanaest iznad, a tri ispod zemlje. U

podzemnim prostorijama predviđeni su zabavni programi:

moderni varijete s ogromnom arenom, bar, prostorije za ples,

moderni bazen za plivačka natjecanja, dvorana za sve

moгуće sportske priredbe koja će, kada se spoji s prostorijom za varijete, moći primiti deset tisuća gledatelja. Čisti dobitci svih priredaba u ovim podzemnim prostorijama upotrebljavat će se u korist svih onih kulturnih, humanitarnih i karitativnih institucija iz gornjih katova. Gradilište čeka, kapital je osiguran, nacrti su ovdje. Izvolite, sve vam to stoji na raspolaganju i učinite sa svim tim što smatrate da je najbolje i najkorisnije, učinite time nešto što će i vas veseliti, što će biti i vaše životno djelo!

ESTERA: Recite mi iskreno, u čemu je osobita tajna ovih planova?

ASVER: Sada vam već mogu reći: palača je konstruirana na temelju jednog mog patenta. Ona se za slučaj potrebe može u roku od 48 sati pregraditi u neosvojivu tvrđavu sa svim prostorijama i sredstvima za obranu i napad.

ESTERA: Da, slutila sam da je Aman morao imati krupnih interesa. (*Nakon pauze.*) A zašto se ta zaklada mora zvati Palača Slobode?

ASVER: Zbog moje osobne zadovoljštine. Tek kada bude gotova, osjetit ću da sam postao slobodan, slobodan svih spona, obzira, ovisnosti i moralnih dugovanja. Ja, koji sam se u svojoj mladosti uspinjao mučno i tegobno korak po korak, a kasnije sve lakše i sve brže, nikada se još ni do dana današnjega nisam oslobodio nelagodnog osjećaja da sam trpljen i vezan i sputan. Ali kada bude gotovo to moje djelo, onda ću se ogledati ne više nad sobom, ne više oko sebe, nego pod sobom. Onda ću odahnuti punim plućima i osjetiti da sam izgradio sam sebi svoju vlastitu neovisnu i punu slobodu! Recite mi sada, Estera, prihvaćate li moju ponudu?

ESTERA: Moram razmisliti.

ASVER (*iznenaden*): Kako? Još i razmisliti!?

ESTERA: Oprostite, ali ja se nikako ne mogu uživjeti u tu vašu ideju o Palači slobode.

ASVER: Estera! Zašto me žalostite?

ESTERA: Ja sam izvršila samo svoju veliku dužnost. Time je moja misija dovršena.

ASVER: Da, za njih, za vaše, za vašeg oca i njegove drugove. Ali vaša misija nije dovršena za mene. Ni za vas, Estera!

ESTERA (*sa smiješkom*): Program je iscrpljen...

ASVER: Uzalud se branite, Estera! Zar vi ne osjećate, da ste mi postali potrebni kao...

ESTERA: Ja se ne branim. Neću samo da preduhitrimo vrijeme koje donosi i odnosi sudbine u nepovrat. Prepustimo stvari vremenu.

ASVER: Oh, ne! Mrzim vrijeme. Ono leti takvom neobazrivom okrutnošću. Nisam više u godinama kada je vrijeme čovjeku nevažno. Estera, nemam vam snage reći sve što mislim, sve što osjećam...

ESTERA: Ne treba uvijek sve reći.

8.

AMAN (*uđe naglo i uzbuđeno*): Pa to ne može biti! Gospodine Asver!?! Je li istina da ste pristali na sve radničke zahtjeve!?

ASVER: Pristao sam.

AMAN: To je propast za poduzeće.

ASVER: Nama trenutno štrajk ne bi odgovarao jer ćemo u najskorije vrijeme početi s gradnjom Palače Slobode!

AMAN (*iznenađen*): S gradnjom Palače Slobode? Kako to?

ASVER: Da, ukoliko nam Skela ne omete račune.

AMAN: Skela? Što to znači?... Uostalom, meni je svejedno. Samo vas upozoravam da će radnici za osam dana doći opet s novim zahtjevima.

ASVER: Pa ako i dođu, vas neću više opterećivati da pregovarate s njima.

AMAN (*hladno*): Bit ću vam zahvalan.

ASVER: Mislim da vam je i vašeg redovnog posla suviše.
AMAN: Pod izvjesnim prilikama, da.
ASVER: Pod kakvim izvjesnim prilikama?
AMAN: Pa ako se bude odsad u sve poslove plela gospođica Estera!
ASVER (*odjednom oštro*): Zabranjujem vam taj ton!
AMAN: Oprostite, ali ja nemam povjerenja u gospođicu.
ASVER: Je li tkogod od vas tražio to povjerenje?
ESTERA: A zašto nemate povjerenja u mene? Zašto me godinu dana tvrdokorno niste pustili da uđem u ovo poduzeće? Zato jer ste znali, da sam bila u Skeli. Zato jer ste slutili da znam nešto više nego što to znaju ostali zaposlenici Skele. Zato jer ste me se bojali zbog svoje nečiste savjesti.
AMAN: To su klevete! Što se ja imam vas bojati!?
ESTERA: Bojali ste se svjedoka vašega rada ovdje.
AMAN: Gospodine Asver, ako me ne zaštitite pred ispadima ove gospođice, ja ću se smatrati ovdje suvišnim.
ASVER: Neću vas zaštititi i vi se izvolite smatrati ovdje suvišnim.
AMAN: Kako? Molim da mi to objasnite!
ASVER (*pokaže mu nacрте*): Evo vam objašnjenja. Nacrti su bili skriveni u Skeli.
AMAN: Kakve to veze ima sa mnom?
ESTERA: A znate li tko ih je ovdje ukrao i odnio onamo?
AMAN: Zašto vi to mene pitate?
ASVER: Zato jer ste to učinili vi, gospodine Aman!

ZAVJESA

IV. SLIKA

SCENA Kao II. Slika

1.

MARDOHEJ: I tako se sada svi pitaju zašto nakon svega toga nisi prihvatila posao.

ESTERA: Zar je zbilja ovih četiri stotine ljudi zaposlenih u Arhitektoniji mislilo da ću im ja kao, u izlogu, staviti na uvid svoj privatni život!?

MARDOHEJ: Nemoj tako! Svi govore s ushićenjem o tebi. Ljudi znaju cijeniti tvoje velike zasluge.

ESTERA (*odmahne*): Znam, znam. Ali imam ja i svojih briga.

MARDOHEJ: Pa da barem meni objasniš zašto propuštaš tu jedinstvenu priliku?

ESTERA: Tata, to je samo moja odluka i o tome ne mogu govoriti.

MARDOHEJ: Ali ti bi time mogla učiniti tolike zasluge svima nama. Jedino ako prihvatiš položaj u Arhitektoniji koji ti nude, mogla bi održavati ravnotežu između poduzeća i radnika.

ESTERA (*ironično*): Pa ti sam kažeš da su moje zasluge velike.

MARDOHEJ: Da. Ali ni Aman nije mirovao. Stvari se ponovno zapliću.

2.

TARES (*uđe*): O, Estera. Drago mi je da vas vidim. Samo ovaj, znate, mislim, da će vam biti nezgodno. Tojest, ne baš nezgodno, ali Aman će doći ovamo.

ESTERA: Aman ovamo!?

MARDOHEJ: Aman nema ovdje što tražiti! Po što on dolazi ovamo? Zašto? To nije način!

TARES: Rekao mi je Bagatan, pa sad ne znam kako Estera...

MARDOHEJ: Onda je baš dobro da je Estera ovdje. (*Ode u pozadinu.*)

TARES (*tako da ga Mardohej ne čuje*): Estera! Moram vam nešto reći. Ja nosim u sebi to očajno zamršeno klupko osjećaja i uzbuđenja. Nikada nemam prilike da vam to kažem. Reći ću vam ukratko...

3.

BAGATAN (*uđe*): Dobra večer!

TARES (*sav zdvojan*): No, jeste li vidjeli? Opet ništa!

MARDOHEJ: Zdravo Bagatan! (*Dođe bliže.*)

ESTERA: Dobra večer!

BAGATAN (*upitno*): Hoćete li, gospođice Estera, biti prisutni našem sastanku s Amanom?

ESTERA: Mogu li znati zašto se vi s njim uopće sastajete?

TARES: Bagatan kaže da će nam izložiti svoje stajalište.

ESTERA: Ali on nema više nikakvih prava na neko svoje stajalište u Arhitektoniji.

BAGATAN: On je uvjeren da će se vratiti u poduzeće pa mu je stalo da ono dotle ne propadne.

ESTERA: Gle, molim vas!

BAGATAN: On smatra da je izdan.

ESTERA: Ma ljudi, zar niste dobili sve što ste tražili?

TARES (*Bagatanu*): No, to i ja kažem.

BAGATAN: To su prividna poboljšanja. To su trikovi. Gospodin Asver nas je svojim velikim potezom ušutkao za ovu građevinsku sezonu, a cijene živežnim namirnicama, stanovima i robi rastu besprekidno. Za mjesec dana bit ćemo u gorem položaju nego što smo bili prije tih povišica.

ESTERA: Smatram da je tu i Asver bespomoćan.

BAGATAN: Možda. Ali naše se pitanje ne da riješiti krparenjem, nego samo najradikalnijim sredstvima.

TARES (*neodlučno*): A upravo nam to obećaje Aman.

MARDOHEJ: Ja nisam čuo ništa o tom.

BAGATAN: Jest, on ima u osnovi jednu veliku stvar. Socijalizaciju poduzeća.

ESTERA (*ironizira*): Molim vas! On vam obećaje socijalizaciju tuđega poduzeća. Tko bi rekao, da je tako darežljiv!? Zar je moguće da ste tako naivni pa vjerujete u tu plitku demagogiju!?

BAGATAN: Mi se moramo u prvom redu brinuti za svoje interese, a naši interesi nisu samo interesi trenutka, nego i budućnosti.

ESTERA: Fanatični idealizam je uistinu lijepa stvar, ali samo tako dugo dok nije ograničen!

MARDOHEJ: Ja neću braniti Asvera. On je uza svu svoju uvidavnost daleko od toga da shvati nas i naše potrebe. To je točno. Ali smatram da u ovom slučaju treba između dva zla birati manje. Bez obzira na to bi li to radnicima koristilo ili ne, ono što čini Aman ružno je i nepošteno. Njegov je plan inspirirati pasivne otpore, štrajkove, skandale, male pobune, naprosto sve što bi moglo oslabiti snagu ovog poduzeća i narušiti mu ugled i kredibilitet. On nastoji svim silama to poduzeće srušiti, kako bi ga onda u padu dohvatio uz pomoć svojih ortaka.

BAGATAN: Što se to nas tiče! Ako je to ružno i nepošteno, to neka gospoda riješe među sobom. Zašto da nas bole njihove razbijene tikve!?

TARES: I meni se čini da je nepošteno što Aman radi. Moje je mišljenje da ne bismo smjeli dopustiti da Aman demoralizira naše redove.

BAGATAN: Vaše mišljenje nije ovaj čas sasvim važno.

MARDOHEJ: Treba uvažiti svačije mišljenje.

BAGATAN: Kud bi nas to dovelo da čovjek uvažava svačije besmislice.

TARES: Jeste li ga čuli!! Pa to nije fer!.

ESTERA: Ljudi, pa zar se niste uvjerali kako vas je bezočno varao!?

BAGATAN: Ali nije nas prevario! Uostalom, zašto da mi ne pustimo Amana da nam utre put? Zašto mi njega ne bismo iskoristili upravo zato jer je takav!? Vi ste nam to prije nekoliko dana sami ovdje predlagali.

ESTERA: Da, samo što je za tu svrhu potrebno manje temperamenta, a više pameti.

BAGATAN: Pa sad, gospođice Estera, vi se s pravom ljutite na nas jer mi vam se baš nismo pokazali naročito zahvalni. Ali...

ESTERA (*hladno*): Valjda ne mislite da sam ja sve svoje životne nade položila u vašu zahvalnost!?

BAGATAN (*uvrijeđeno*): No molim, da čujemo što nam vi predlažete.

MARDOHEJ (*temperamentno*): Što vi mislite, da imate monopol nad Esterom zbog vaših drskih ispada? Što se zapravo svi mi nje tičemo? Ima ona svoje puteve u životu. Ti si, Estera, zavrijedila više zadovoljstva nego što ga možeš doživjeti ako se budeš zauzimala za naše sudbine. Bit će najbolje za tebe, Estera, da nas prepustiš našoj nevolji, a sebe spašavaš kako najbolje znaš i možeš.

ESTERA: Kako je to dobro. Tata, što ne znaš ništa, a osjećaš sve.

MARDOHEJ: I neću ništa znati, drago dijete. Ja vjerujem u tebe tako neograničeno, da čak nisam ni ozbiljno zabrinut zbog tebe.

ESTERA: Hvala ti, tata. Kako je intuicija roditelja divna stvar na svijetu.

BAGATAN: Pa nitko ju i ne misli ukinuti.

ESTERA: No, no, nemojte misliti da je sve što se kaže odmah zavjera protiv vašeg idealizma.

TARES (*smije se*): Bagatan tako misli.

BAGATAN: Nemojte vi tumačiti što ja mislim.

TARES: Netko mora protumačiti kad ste vi tako zakučasti.

BAGATAN (*prekida temu*): Dakle, molim, Aman će za čas doći.

Kakvo ćete stajalište zauzeti prema njemu?

MARDOHEJ: Jedinstveno.

TARES: Valjda se nećemo razići na tom pitanju.

BAGATAN: Kako „na tom pitanju“? Pa to je pitanje od načelne važnosti. S tim trebamo biti načisto prije nego on dođe.

ESTERA: A ja, vidite, na primjer mislim da si ni u onom slučaju, ako se principijelno opredijelite protiv Asvera, a za Amanu, ne treba dopustiti da vam Aman veže ruke.

MARDOHEJ: Smatram da uopće nije u pitanju da smo protiv Asvera.

ESTERA: U ovom slučaju je samo to u pitanju.

BAGATAN: Ja ni u kojem slučaju nisam preosjetljiv prema Asveru. Mene ne vežu s njim nikakvi drugi odnosi osim onih koji postoje između sluge i gospodara.

ESTERA: Onaj, koji sam iz sebe nije iskorijenio osjećaj sužanjstva, ostat će uvijek samo sluga.

BAGATAN: Kao da tu odlučuju osjećaji! Položaj u društvenom poretku čini taj odnos, a ne neki osjećaj!

ESTERA: U svakom društvenom poretku bit će manje vrijednih. Ne možda po položaju, nego upravo po osjećajima koje stvaraju vlastite odlike.

BAGATAN: Da mi ne prebacite lažnu skromnost, ja svoje odlike neću uspoređivati s odlikama gospodina Asvera, ali je ipak danas još moj položaj takav da smo mi dolje, a on gore.

ESTERA: O, što sam vam zavidna, dragi Bagatane. Vama je sve jasno, vas ne muče sumnje, vi ne očajavate nad neriješenim problemima. Vi imate za sve gotovu parolu. Zavidim vam uistinu.

BAGATAN: Razumijem vaše ruganje, ali i vaše zauzimanje za Asvera. Međutim, i vi morate razumjeti da ne mogu prihvatiti vaše stajalište jer ja nisam zaljubljen u njega.

ESTERA: Ovo doduše nije bilo duhovito, ali zato...

MARDOHEJ: Grubo, Bagatane, vrlo grubo. (*Ode u pozadinu.*)

TARES (*pomakne Bagatana*): Zanimljivo je kako se ljudi ustručavaju biti glupi.

BAGATAN (*prema Taresu, oštro*): Slušajte, Tares!

TARES: No, no, no! A što ste vi već svašta izvalili na moj račun!

BAGATAN: Još uvijek ne sve, što bi trebalo. (*Ode u pozadinu. Pripali cigaretu.*)

TARES (*dode naprijed tako da je u prvom planu sam s Esterom, nakon pauze*): Ne ljutite se, Estera. I on već (*Pokaže na Bagatana.*) pomalo gubi živce. Takva je atmosfera. Ali ako dopustite, ja bih tako volio kad bih vam konačno mogao reći... Da izađemo. Na kraju što se nas tiče Aman!?

ESTERA: A što biste mi htjeli reći?

TARES: Pa htio bih vam konačno reći, da ja... Ovaj... Kako da vam kažem...

Kucanje.

BAGATAN: Evo ga! Što da radimo?

MARDOHEJ (*slegne ramenima*): Pustite ga!

TARES (*bijesan zbog tih prekida*): Uh! Opet! Preglupo!

BAGATAN (*je pošao i otvorio vrata*): Molim!

4.

AMAN (*izvana*): Tko je još ovdje?

BAGATAN: Pa ima nas... Dobra večer.

AMAN (*uđe*): Dobra večer. (*Opazi Esteru. Neugodno mu je.*) O, kojegli iznenađenja.

ESTERA: Zašto vas to iznenađuje? Dakako, vama je neugodno stalno spoticanje o mene.

AMAN: Ne brinite, ja se snađem: ili prelazim preko zapreka ili ih zaobilazim.

ESTERA: A treća je mogućnost da zapnete o njih.

AMAN: O, i to može biti katkad vrlo ugodno.

ESTERA: Drago mi je da ste dobro raspolođeni.

AMAN: S vama bih vrlo rado opširno porazgovarao.

ESTERA: Mislite da bi to nešto promijenilo?

AMAN: Ja vas još uvijek smatram jaganjcem koji se dobrovoljno, ali uzaludno, žrtvuje za tuđe interese.

ESTERA: Ma nemojte! Vama su opet potrebne žrtve?

AMAN: Evo, ovi naši prijatelji potvrdit će vam da su moje namjere nesebične.

BAGATAN: Gospođica Estera zna već otprilike o čemu se radi.

AMAN: No, pa kad već znate! Uostalom, nisam ni mislio da nećete saznati. Ja ne kujem urotu. Moja je borba otvorena.

ESTERA (*ironično*): Dakle, nesebična i otvorena!

MARDOHEJ: Priznajem da se ne slađem sasvim da se ovdje razgovara o tim stvarima. Ali sad kad je već gospodin Aman ovdje, onda mi je drađe da i ti Estera čuješ točno o čem se radi.

ESTERA: I ti misliš, tata, da će gospodin Aman upravo preda mnom htjeti govoriti točno ono o čem se radi?

AMAN: Dakako, ja neću moći reći sve što bih trebao, a neću moći ni reći sve što bih htio tako dugo dok ne steknem uvjerenje da nam je preče opće dobro, nego osobni interes gospodina Asvera.

BAGATAN: Nas su radnici izabrali za svoje povjerenike zato da se brinemo za radničke interese, a ne interese poslodavaca.

AMAN: Ako svi tako misle, onda ćemo se na toj liniji lako naći.

MARDOHEJ: Gospodine Aman, ima među nama još dosta toga što bi trebalo raščistiti. Zašto ste vi nas tjerali u štrajk?

BAGATAN: Kamo sreće da smo onda i otišli u štrajk!

AMAN (*triumfira. Mardoheju i Esteri*): No dakle! Sad ste čuli glas naroda!

ESTERA: Lukavstvo jednoga, a ograničenost drugoga najbolji su saveznici.

AMAN: Šteta što je vaš karakter tako neelastičan.

ESTERA: Ne brinite vi za moj karakter!

AMAN: Ne razumijem kako je moguće, da vi, tako moderna djevojka, sposobna arhitektica i zagovornik radničkih interesa, unaprijed odbijate moju ideju o socijalizaciji tog poduzeća!?

ESTERA: Nije to vaša ideja. Vaša je ideja Asver!

AMAN: Valjda ne očekujete, da ću mu zahvaliti što me vašom zaslugom najurio iz poduzeća?

ESTERA: Pa zašto ne priznate onda da se radi samo o osobnoj osveti!?

BAGATAN: To se nas ne tiče. To neka gospoda raščiste među sobom. Mi se brinemo samo o našoj budućnosti.

AMAN: A vi biste im, gospođice Estera, mogli biti od velike koristi.

ESTERA: Mislite da bih im trebala i dalje pomagati?

AMAN: Ako se odlučite, moći ćete stvarno koristiti općoj ideji. A i sebi samoj. Ja za sebe ne tražim ništa više nego i za svakoga od njih. Ne znam što bih sve dao samo da mi vjerujete.

ESTERA (*nakon pauze*): Da pokušamo. (*Kao da pristaje.*) Mislite da još nije vrijeme da se definitivno odrekнем borbe za radničke interese?

BAGATAN: Pa vi biste nam svakako mogli mnogo pomoći, samo ako biste htjeli.

ESTERA: Mislite? No, da, sad ćete reći: slabo žensko odmah popušta.

MARDOHEJ: Nemoj, Estera, molim te! Zar ti još nije dosta razočaranja?

TARES: To je vrlo lijepo od Estere ako nas još nije sasvim prezrela.

BAGATAN: Sad je stvar sasvim druga. Budući da se gospođica zainteresirala za ideju gospodina Amana,...

ESTERA: Jest. Zainteresirala sam se za ideju gospodina Amana. I odlučila sam se boriti i dalje za vas. Zato ću prihvatiti ponudu gospodina Asvera i ući u Arhitektoniju.

AMAN: Možda bi ipak bilo bolje da zasad još ne ulazite u poduzeće. Ja ću vam razložiti svoj plan kako ćemo najlakše prisiliti Arhitektoniju na kapitulaciju.

ESTERA: Ne, ja ću ući u Arhitektoniju. Tamo ću se moći na samom terenu boriti za očuvanje interesa radnika od vaših bezočnih, sebičnih i podlih spekulacija, gospodine Aman.

Svi se pogledaju.

ESTERA (*nastavlja*): Jest, gospodine Aman! Svim ću se silama truditi da više ne stvarate zabunu u radničkim redovima. I da znate! U borbi protiv vas neću više birati sredstva! (*Dok odlazi.*)

ZAVJESA

V. SLIKA

SCENA: *Mali salon u Vastijinu stanu.*

1.

VASTIJA: Ne znam baš je li to pametno. Ali ako mislite, pa neka dođe.

MAMUKAN: Već je sve gotovo. Doći će sasvim sigurno.

VASTIJA: A i vi ste primijetili da se moj muž sasvim promijenio u ovih nekoliko dana otkad je ona stupila u poduzeće.

MAMUKAN: Estera je vrlo potrebna poduzeću.

VASTIJA: I mom mužu.

MAMUKAN: Pa to je isto.

VASTIJA: Ne, to nije isto!... Vidite Mamukan, kakva ste vi jegulja! Vi znate sigurno više nego bilo tko ovdje. Ali vaša je neiskrenost prema meni grandiozna.

MAMUKAN: Ne znam je li u redu moj oprez nazivati neiskrenošću.

VASTIJA: Oprez! Vrlo dobro! A zašto niste bili tako oprezni kad se ta osoba provlačila do moga muža? Zašto niste bili oprezni i spriječili da ne bude njenom zaslugom izigran jedini moj prijatelj iz okoline moga muža.

MAMUKAN: Milostiva gospođo, niste imali sreće u biranju prijatelja.

VASTIJA: Aman je, svakako, želio za mene najbolje. Ja to dobro znam.

MAMUKAN: Aman vama, milostiva gospođo, nije vjerojatno želio ni dobro ni zlo. On je samo nabasao na glavnu cestu vaše podsvijesti i onda vas po njoj slijedio.

VASTIJA: Na što je on to, zaboga, nabasao?

MAMUKAN: On vam je ugađao tako da je igrao dvoličnu igru.

VASTIJA: Slušajte, Mamukan, nikada vas nisam mogla podnijeti s tim vašim analizama i podsvijestima, a ipak sam pristala da posređujete između mene i Estere.

MAMUKAN: S užitkom sam aranžirala vaš sastanak s Esterom.

Za mene je to neprocjenjiva studija. Vaša je duševna dispozicija tako precizno temperirana na ovaj sastanak. Gorim od radoznalosti da čujem učinak.

VASTIJA: Vi vidite kako se svladavam, pa mislite da je to pravi trenutak kad mi se trebate osvetiti.

MAMUKAN: Ja upravo uživam pred ovim vašim startom.

VASTIJA: Pa naravno, vi ste sve te moje brige zbog kojih ne spavam, ne jedem i zbog kojih uopće moram s vama razgovorati, vi ste sve to shvatili kao nogometnu utakmicu.

MAMUKAN: Varate se, milostiva gospođo, ja sam to shvatila kao zanimljiv detalj jedne psihičke kirurgije.

VASTIJA: Joj, joj, gospođice Mamukan, kako ste vi zabavni!

MAMUKAN: No, to mi baš nikada nije bio životni ideal.

VASTIJA: Je li vi i s muškarcima razgovarate tako nadmeno?

MAMUKAN: Ja nikada ne razgovaram ni sa ženama, ni s muškarcima, ja razgovaram samo s kompleksima. Istina je, vaši su kompleksi, milostiva gospođo, tipično ženski. Tu su, uz intuiciju, nagomilane sve neurotične pojave od nonšalantnosti do histerije.

VASTIJA: Tako! Ja sam, dakle, histerična!

MAMUKAN: Pa što! Histerija može biti vrlo zanimljiv objekt za proučavanje.

VASTIJA (*bijesno*): Znate, vi ste upravo dražesni!

Zvono.

MAMUKAN: Evo je!

VASTIJA: Vi ćete nas, razumije se, ostaviti same.

MAMUKAN: Zapravo šteta, ali moram, dakako. Ja ću je samo uvesti. (*Pođe prema vratima, otvori ih i propusti Esteru.*) Izvolite, molim! (*Pogleda još obje žene i ode.*)

2.

Estera uđe.

VASTIJA: Hvala vam što ste došli. Izvolite sjesti. (*Sjednu.*) Ne pitam se više, čudi li vas ili ne čudi što sam pristala da vas Mamukan zamoli da dođete jer ja, napokon, moram s vama razgovarati. To je znak moje velike slabosti, priznajem, ali ovoga trenutka nije mi više stalo ni do čega. Svaki osjećaj taštine bio bi deplasiran u trenutku kada mi preostaje samo jedno: da ne dopustim povrijediti svoja prava. (*Pauza.*) Molim vas, što možete reći u svoju obranu. Ili, uopće, recite nešto. Što namjeravate s mojim mužem?

ESTERA: Oh, to je suviše bombastično pitanje.

VASTIJA: Upozoravam vas da ću se ja za svoja prava boriti kao tigrica.

ESTERA: Prava! Bože moj, prava! Pa naravno, vi imate legalna prava na svoga muža. Ako, dakle, mislite da ćete svoj pravi cilj postići tako da se borite za ta prava, onda se trebate boriti.

VASTIJA: Pa vi valjda ne umišljate sebi da i vi imate neka prava na njega!?

ESTERA: Ne, naprotiv, ja smatram da čovjek na čovjeka nema nikakva prava. Čovjek ima zbog čovjeka jedino pravo na vlastite žrtve. Ako je slab, pa ne može podnijeti žrtve, onda nastaju sukobi.

VASTIJA: O, razumijem. To su te vaše intelektualne doskočice. Vi se sada ovako zamršeno branite, a na kraju ćete mi ga ipak preoteti. Vi to ne smijete! Vi na to nemate pravo! Zašto ste se uopće umiješali u naš život!?! Petnaest godina živjela sam sa svojim mužem bez ikakvih većih trzavica. Udala sam se za njega kad je još bio na početku svoga uspona. Veselila sam se zajedno s njim svakom njegovom uspjehu. Strepila sam nad njim, drhtala sam za njega. I mi smo proživjeli nekoliko godina najidealnijeg braka. Kasnije da, sve više

posla, sve više novaca i sve više briga, a ujedno i sve više zahtjeva zaokruživalo je i njega i mene, svatko je slijedio svoje interese... Nismo više jedno drugome trebali kao prvih deset godina. Njega fanatično zaokuplja posao. Priznajem, za mene je to nije tako zanimljivo. Ali sada, kad tako jasno osjećam da je on u svom životu stao na prekretnicu, sada kad vidim da ga gubim, sada se pred mojim očima, kao pred očima čovjeka kad umire, ponavlja čitav naš život od prvih dana našega poznanstva. U meni se bude uspomene na sve brige i na sve teške dane koje smo prošli zajedno, ali isto tako i na sve one neusporedivo lijepe trenutke, koje nam je život poklonio. I ja znam samo jedno: on je moj i ja ga ne dam. Ne dam ga zbog uspomene na one dane kada je bio sav i jedino moj. Ne dam ga!

ESTERA (*uzbuđeno*): Pa dobro, gospođo, kad mislite da imate na njega pravo kao na stvar na koju ste se navikli uporabom, a vi ga ne dajete nikome!

VASTIJA: Vama ga ne dam! Vi ga niste dostojni! Nitko njega nije dostojan!

ESTERA: Pa naravno! Borite se, branite se, iskidajte sebi živce, izbezumite se! A što će na kraju ostati od svega toga? Prikratit ćete nekoga za ljepotu koju samo život može pružiti, a sami ćete ostati bijedni i nesretni.

VASTIJA: Zašto me mučite!? Zašto me mučite!? Ja sam ga se uhvatila grčevito i ne dam ga, ne dam! Vi nemate na njega pravo! Nemate... (*Provali u grčevit plač.*)

ESTERA: Ne, ja nemam ni na što pravo. Ni život, ni ljudi nisu mi dopustili nikakvo pravo osim jednoga: da se žrtvujem za njih. To je tragedija onih koji se iz podmuklih stanova penju u salone stepenicama izgrađenim vlastitom snagom, stepenicama nepripravljenim od generacija sporih penjača u više i bolje. Sve je uzalud! Negdje na putu ove borbe ljudske težnje za uvijek boljim ispriječit će se nešto: dovde si došao,

ni korak dalje! Kod jednih su to prepreke materijalne prirode. A tamo, gdje te ne bi više mogle smetati, tamo se nađu, kao u ovom slučaju, takozvana čuvstva koja legnu čovjeku na put. Trebalo bi ih pregaziti i ni osvrnuti se na njih. No budite mirni, ja to neću učiniti. Ja sam plemenita jer sam kukavica.

VASTIJA: Razgovarala sam s vama iskreno!

ESTERA (*nasmije se gorko*): Da! Vaša je sebičnost iskrena jer vi i ne mislite na to, da bih i ja mogla nositi u sebi neki osjećaj i neku čežnju i neku bol, koja bi se mogla suzbiti samo tako da dam sebi oduška i da budem sebična kao i vi.

VASTIJA: Zar vi ne vidite da sam ja prosjak...

ESTERA: Ne! Vidim samo da biste za volju svoje taštine i za volju svog osjećaja posjedovanja pristali i na takvu ulogu.

VASTIJA: Recite mi napokon, što namjeravate učiniti?

ESTERA: Ja ću se koristiti svojim pravom na žrtve pa ću se odreći nečega što bih mogla imati jer se vi nećete odreći nečega što više nemate i što nikada više nećete imati. Ne mislite valjda da ćete mojim odricanjem stvarno nešto dobiti. Imat ćete samo privid da to imate, a to je uostalom vama i jedino važno.

VASTIJA: Usprkos tomu, ja bih vam ipak rado zahvalila, što...

ESTERA: Nije potrebno, gospođo, da se dalje ponižavate. Uvjeravam vas, što se tiče vašega muža, da se ne trebate plašiti mene.

VASTIJA (*odahne i sjedne, pogleda je olakšano*): Vi se, dakle, odričete?

ESTERA: Da! Umirite se, gospođo. Mojom svjesnom odlukom ne prijete vam više nikakva opasnost. (*Brzo ode.*)

3.

MAMUKAN (*uđe nakon pauze*): Oprostite, gospođo, što sam vam to priredila. Ja zbilja nisam slutila da će to tako ispasti...

VASTIJA: Ostavite me! Ostavite me na miru! Želim biti sama!

MAMUKAN (*u neprilici*): To neće biti moguće. Otišla sam korak dalje pa sam zbog iskrenosti, a i zbog izvjesnog psihološkog trenutka rekla gospodinu Asveru, da ste imali sastanak s Esterom.

VASTIJA: Jeste li vi poludjeli? Kako ste se usudili? Kako ste smjeli?

MAMUKAN (*obori oči, iskreno*): Pa bila sam ljubomorna...

VASTIJA (*začuđeno*): Vi ljubomorni!? (*S omalovažavanjem.*) Na koga, molim vas?

MAMUKAN (*nehotice*): Pa zar vi mislite, da sam ja ostala tupa na impresiju kojom ona djeluje na gospodina Asvera?

VASTIJA (*pogleda je u čudu*): Kako, vi Mamukan?

MAMUKAN: Nadala sam se da će taj sastanak razoriti tihu idilu između gospodina Asvera i Estere. Ali sad se bojim da sam postigla upravo obratno.

VASTIJA (*nije ju shvatila*): Oh, ti vaši nesretni eksperimenti! Sramite se! Ostavite me!

MAMUKAN: Doista mi je žao. Zato vas i molim da mi oprostite. (*Još malo stoji, kako Vastija ne reagira, ode.*)

VASTIJA (*Prošeta sva izvan sebe po sobi, onda se smiri i odlučiti otići. U taj čas.*)

4.

ASVER (*uđe i zadrži je*): Vastija! Je li Estera bila kod tebe? O čemu ste razgovarale?

VASTIJA (*posve mirna*): O tebi!

ASVER: To sam mogao pretpostaviti. Tvoja je neuravnoteženost zbilja...

VASTIJA: Morala sam se uvjeriti...

ASVER: Toliko ti se žuri da saznaš neke stvari još i prije mene!? Uostalom, kad je već tako daleko došlo, onda smatram samo svojom dužnosti da ti ovom prilikom kažem, da mi ta

djevojka znači više nego što sam mislio da će mi jedna žena još značiti u životu.

VASTIJA (*najprirodnije*): I ti njoj! Možeš biti načisto što se toga tiče: ona je zaljubljena u tebe.

ASVER: Kako? Ti o tome govoriš tako mirno kao da to nema utjecaja na naš daljnji život.

VASTIJA: Nije mi toliko važno ima li ili nema utjecaja, glavno da je bez posljedica.

ASVER: Kako bez posljedica?

VASTIJA: Tako što ti valjda zbog svega toga nećeš povlačiti neke posljedice.

ASVER: Što ti je Estera govorila?

VASTIJA: Tako, više općenito.

ASVER: Što je rekla o meni?

VASTIJA: Govorila je više o sebi i o meni.

ASVER (*sjedne*): Vastija, nas dvoje već dugo, vrlo dugo nismo razgovarali o nama. Mi već mnogo godina živimo tako kao da jedno drugome nismo potrebni.

VASTIJA: Nažalost, to su prirodne krize. Dobro je što je prošlo. (*Priđe k njemu.*) Zato to treba sada popraviti. Zar ne?

ASVER (*naglo ustane, ode od nje*): Što se tu može popraviti? Što nas još uopće veže u zajednički život?

VASTIJA: Uspomene! Osim toga, naš je život savršeno harmoničan.

ASVER: Pokretna snaga braka je ljubav, a ljubav nije nikakva savršena harmonija. Veže li nas možda ljubav?

VASTIJA: Kako možeš zaboraviti da smo se nekad jako voljeli?

ASVER: Ti si bila, prije nego sam ušao, vrlo uzbuđena. A sada izigravaš takav ledeni mir. To je za mene zagonetno. Kako se to može? Nemoj reći da je to svladavanje. Tko se može tako svladati!? Vidiš, upravo to što ti tako vješto mijenjaš maske, to me je kod tebe uvijek smetalo. Ti to vrlo dobro znaš. To je oduvijek bio najjači izražaj tvoje neiskrenosti i time si uvijek

najjasnije odavala svoju nepovezanost sa mnom.

VASTIJA (*divlje*): Da nema Estere, ti ne bi o tom govorio.

ASVER: To je tačno! Ne bih! Eto vidiš, živi čovjek tako pet, deset godina u nekom mrtvilu, u nekoj čami, tmurno i bez životne radosti i bez elana, a onda se pojavi jedna žena, koja te obasja vedrinom i svježom radosti i čovjek ne može više izdržati svoju vlastitu indiferentnost prema životu. Mora se otrgnuti, učiniti jedan smioni korak i poći svojoj sreći.

VASTIJA: Nikada nisam znala da tražiš sreću izvan svoga posla, izvan svog besprekidnog građenja do besvijesti.

ASVER: Da, to je istina. Smatrao sam jedinim smislom svoga života to da gradim. Bio sam upravo opsjednut veličanstvenom idejom da gradim stalno i neprekidno. I gradio sam čitav život! Izgradio sam na svakom komadu praznoga prostora do kojeg sam mogao doći. Kod toga sam imao ludu sreću. Svaka se cigla u mojim rukama pretvarala u blagoslov, u kruh, u zlato. I sada dolazi vrhunac: moja Palača Slobode. Ali kada stanem korak natrag, onda vidim da je sve to isprazno tako dugo, dok čovjek nema nekoga tko će iskreno podijeliti s njim sve te njegove radosti.

VASTIJA: To je vrlo lijepo, samo što u prevelikoj brizi za svoje duševne udobnosti i u tom svom vječnom djetinjском maštanju zaboravljaš na realnost. To jest, da najprije osiguraš mene, pa da se onda igraš i s poduzećem i sa svojom egzistencijom. Zaboravio si da od novca opredijeljenog za jedan tašti hir, koji se zove Palača Slobode, odvojiš jedan dio za moju budućnost, pa da tek onda izmišljaš kako ćeš proigrati ostatak kapitala.

ASVER: Ah, tako! Drago mi je da mi tako spremno pomažeš u mojoj odluci. Imaš pravo. Pogriješio sam što već ranije nisam mislio na ono što je za tebe najvažnije u našem braku. Bit ćeš osigurana. A ono što jedno drugome više ne možemo pružiti, za tim ne trebamo žaliti.

VASTIJA: Ti se vrlo lakomisleno nadaš da te ono što si kod mene izgubio čeka na drugoj strani.

ASVER: Nemoj se truditi biti tako zabrinuta za mene.

VASTIJA: Zнала sam da će do toga doći već onoga trenutka kada je ta žena prvi put razgovarala s tobom.

ASVER: Ima tu i tvoje zasluge. Ti si me upozorila na nju!

VASTIJA: To ne znam da sam te ja upozorila na nju. Ali sada bih te htjela upozoriti na to da u životu postoji i odricanje i da postoje žrtve.

ASVER: U ovom slučaju bi svako moje odricanje i svaka moja žrtva bila promašena, bez svrhe i deplasirana. Mi ćemo, Vastija, naše odnose urediti. To je jasno. A budući da ti sve znaš, onda se nećeš iznenaditi što sam odlučio da već sutra s Esterom otputujem.

ZAVJESA

Portret glumice Bebe Krleža koja u predstavi igra Vastiju

VI. SLIKA

SCENA: *Kao I. Slika*

1.

ASVER: Vi znate, Estera, da nema stvari koje bih vam mogao odbiti. Slažem se sa svim što god vi učinili. (*Zvoni.*) Ma gdje je samo danas tako dugo ta Mamukan!? Palača Slobode je moja ideja, ali djelo neka bude vaše.

ESTERA: Ali ja sam dirala i u samu ideju.

ASVER: Vi imate potpuno slobodne ruke.

ESTERA: Ali ipak uz jedan uvjet, je li?

ASVER: Ne, put na koji ćemo poći nije uvjet.

ESTERA: Hvala vam, dragi Asver. Nadala sam se da će biti tako. Zato sam i napravila već sve pripreme i što se puta tiče i što se Palače Slobode tiče. Vi ćete otići na put, ali ja moram ostati ovdje.

ASVER: Zaboga, Estera, pa nećete me valjda ostaviti u odlučujućem trenutku!? Estera, ne može to tako. Ja se veselim našem putu kao dijete. Smatram to gotovom i dogovorenom činjenicom.

ESTERA: Asver, nisam vam nikada ništa obećala.

ASVER: Među nama, Estera, nisu više samo riječi te koje govore.

ESTERA: Moram ostati ovdje, Asvere. Vi volite ovo svoje poduzeće i ono je vaš ponos. I ja ću ga zavoljeti i čuvati ono što ste vi bili u stanju stvoriti, dok se ne vratite. Oslobodili smo se velikoga zla, Amana. Situacija je sada puno čišća, a ja ću graditi Palaču Slobode kako bi se i situacija među radnicima konačno pročistila.

ASVER: Ima ih koji će se brinuti za posao, a s gradnjom možete početi kad se vratimo. Ovo je trenutak Estera, kad moramo otići. To je trenutak kada čovjek više ne može disati,

trenutak kada čovjek fizički jasno osjeća kako ga čežnja na smrt izmučila. To je trenutak kada čovjeku, ako se razočara, preostaje još samo da umre.

ESTERA: Čovjek često čudno uređuje svoj život. Ima trenutaka kada pomislim: ako dođe taj udarac, od njega se nikada više neću oporaviti. A onda: udarac dođe, a čovjek ne pusti ni glasa od sebe. Podnosi tiho svoju sudbinu, oporavlja se i zaboravlja.

ASVER: Ako je to utjeha, Estero, onda je vrlo žalosna.

ESTERA: Da, to je utjeha! I ja sam u čudnom uređivanju svoga života spremila i vama i sebi jedan udarac. Obećajmo jedno drugome samo to da ćemo ga dočekati bez tragične sklonosti. Osim toga, moramo biti načisto da upravo obrati, koje najmanje očekujemo u životu, nastupaju obično kao naručeni.

2.

VASTIJA (*uđe*): Evo me! Ja sam spremna za put.

ASVER (*pogleda Vastiju, zatim pogleda Esteru, nakon pauze, poražen*): Razumijem! Molim te, pričekaj me, Vastija, ja ću odmah doći.

VASTIJA: Gospođice Estera, moram vam se zahvaliti. (*Rukuje se.*)

ESTERA: Sretan vam put, gospođo.

VASTIJA: Hvala. Sada ti je valjda jasno, Asver, zašto sam jučer mogla biti tako mirna.

ASVER (*svladavajući nervozu*): Odmah ću doći.

VASTIJA (*Esteri*): Neizvjesne su sudbine vrlo nepouzdanе. Ipak su ove, koje stvaraju ljudi, daleko simpatičnije, zar ne? Hvala vam. Doviđenja. (*Ode.*)

ASVER (*izgubljen*): Estera! I vi se igrate sudbine na moj račun?

ESTERA: I na svoj.

ASVER: Ne samo što ste joj obećali da vi ne idete sa mnom, nego ste ju čak nagovorili da ona ide?

ESTERA: To je najčasniji izlaz.

ASVER: Ali ne i najsimpatičniji.

ESTERA: Zar vi mislite da meni u mom položaju preostaje još energije i za napor da budem simpatična?

ASVER: Postavili ste me pred gotov čin, ali se varate ako mislite da ste me time slomili.

ESTERA: Ali budite uvjereni da to nisam htjela.

ASVER: A što sad? Zar se mi možemo tako razići?

ESTERA: Stjecaj okolnosti od nas traži veliku količinu žrtve kako bismo mogli postići isto toliko smirenja.

ASVER: Pa vi valjda ne očekujete da ću ja sad odjednom moći i htjeti biti ravnodušan prema svemu?

ESTERA: Ne. Upravo zato ne inzistiram da na taj rastanak stavimo točku. Priznajem. Morat ću se mnogo mučiti ako odlučim ne biti stalno uz vas.

ASVER: Uspjela vam je vaša mila intriga. Otputovat ću bez vas. Tu uslugu učinit ću vam silom prilika koje ste vi stvorili. Ali ono drugo, da putujem s Vastijom, to vam neću učiniti. Ona će biti zadovoljna kad shvati da putujem sam. A možda joj neće biti ni tako krivo što će ona drugim putem putovati također sama.

ESTERA: Tu, dakako, prestaje moja nadležnost.

ASVER: A sad mi na ovom rastanku recite još nešto. Što bih mogao ponijeti sa sobom kao stalni odraz vašega lika?

ESTERA: Bacit ću se na gradnju Palače Slobode. Uvjeren sam da će ona biti vaš veliki ponos, ali i velika dobit za naše radnike. Zaboravit ću na sebe i graditi. Jer graditi, to je najpozitivnije što čovjek može učiniti da ispuni svoju misiju u životu.

3.

MAMUKAN (*Uđe. Čovjek je ne bi prepoznao. Sasvim se preobrazila. Postala je šarmantna dama. Frizura, haljina, sve je napadno izmijenjeno. Nema više čak ni naočale*):
Delegacija čeka!

ASVER (*gleda je u čudu*): Zaboga! Jeste li to vi, gospođice Mamukan!?

ESTERA: Uistinu, Mamukan! Kako to izgledate?

MAMUKAN (*jednostavno*): Žensko!

ASVER: Ali zašto, ako Boga znate!?

MAMUKAN: Pa tako. (*Pogleda Asvera, pa Esteru.*) Po svemu vidim da je ipak bolje biti šarmantno žensko. Što ćemo s delegacijom?

ESTERA (*Asveru*): Da, pozvala sam ih da im kažem za promjene u osnovnoj ideji Palače Slobode.

ASVER: Neka samo uđu.

MAMUKAN: Molim. (*Izađe.*)

ASVER (*nakon pauze*): Očekivao sam da ćete meni osobno reći još nešto utješno na rastanku, a vi govorite o Palači Slobode.

4.

MAMUKAN (*propusti Mardoheja, Bagatana i Taresa*): Izvolite molim.

Svi se poklone bez riječi.

ASVER: Drago mi je, gospodo, što vas još jednom vidim na rastanku. Za vrijeme moje odsutnosti zastupat će me gospođica inženjerka arhitekture Estera. Gospođica ima za vas veliko iznenađenje. Uvjeren sam da ćete to svi zajedno sa svim radnicima i zaposlenicima Arhitektonije srdačno pozdraviti. Što se stvar tako izmijenila, zasluga je jedino gospođice Estere. Gospodo, ja vas pozdravljam. (*Rukuje se*

sa svima po redu. Kad je došao do Mamukan.) A vi, moja draga Mamukan, nemojte se nikada više iznevjeriti svojoj ženskoj šarmantnosti.

MAMUKAN (*uzdahne*): Ah, koja korist od toga, (*Pogleda Asvera, zatim Esteru.*) kad su sva mjesta popunjena. Uostalom, gospodine Asver, pribilježite što ćete sanjati, kako bih vam, kad se vratite, mogla reći kako vam je bilo na putu.

ASVER: Pa zar se još niste odrekli tih vaših analiza?

MAMUKAN: Postepeno, molim. Uostalom, sad ću ja odmah s vama na stanicu. (*Ode.*)

ASVER (*došao je do Estere*): Estera, kad se vratim...

ESTERA (*prekine ga*): Palača Slobode će biti u punoj gradnji.

ASVER (*malo oklijeva, držeći Esterinu ruku, onda se naglo okrene*): Doviđenja. (*Ode.*)

MARDOHEJ: Sretan put, gospodine Asver!

BAGATAN (*u isti čas*): Doviđenja!

TARES (*u isti čas*): Doviđenja!

ESTERA (*ostala je kratko pognute glave, onda se trgne*):
Sjednite, molim!

Svi sjednu.

ESTERA (*rasprostire nove planove*): Vi ste otprilike znali za Asverovu ideju Palače Slobode. Gospodin je Asver pristao da izmijenim čitav idejni projekt iz temelja. Prema tome, ta palača, koja je trebala poslužiti u neke uvijek problematične karitativne svrhe, postaje, kad bude gotova, svojina našeg radničkog kolektiva. Veličina zgrade ostaje ista, samo će u njoj umjesto humanitarnih institucija biti izgrađeni stanovi za radnike i ostale zaposlenike, zatim dom za djecu radnika, kao i sve institucije potrebne za higijenu i kulturu suvremenog čovjeka. Palaču Slobode gradi naše poduzeće, pa je tek kompletno gotovu predaje radnicima na uporabu. Smatram da ovaj stvarni uspjeh radnika u Arhitektoniji

znači neusporedivo više od svih floskula o socijalizaciji. To je dakako i Amanov poraz. Time, što se Palača Slobode sa svim ovim reformama, ali i sa svim prednostima Asverove konstrukcije, o kojoj ćete saznati, kada to bude potrebno, predaje u vlasništvo radnika, dobiva ona potpuno opravdanje svoga naziva. Ta Palača Slobode bit će uistinu palača slobodnog radnika.

MARDOHEJ (*nakon pauze*): Hvala ti, Estera! Ti si uistinu učinila ogromnu stvar.

TARES (*oduševljeno*): Čestitam, Estera! Čitava generacija bit će vam zahvalna na ovom vašem grandioznom djelu.

ESTERA (*nakon pauze*): No, a što vi kažete, Bagatan?

BAGATAN: Vaša je namjera bila dobra. Vi ste iz Asverove nakarade napravili veliko i korisno djelo. No, nažalost, to još uvijek nije rješenje problema.

ESTERA (*neugodno iznenađena*): Vi, dakle, niste zadovoljni?

BAGATAN: Čast vašim naporima i vašoj dobroj volji, ali ja smatram da je to konzervativni pokušaj rješavanja radničkog pitanja.

TARES: Za vas bi, dakako, Amanova socijalizacija magle imala veći učinak.

BAGATAN: Svakako!

MARDOHEJ: Isključeno! Materijalni rezultati za radnike ne bi bili bolji od Esterina projekta. Naprotiv.

BAGATAN: Toliko sam i ja nepristran pa priznajem da materijalni rezultati ne bi bili mnogo bolji. Ali bi socijalizacija imala drugačiji učinak: udarac protivniku usred čela!

ESTERA: Pa zar vam u ovom slučaju taj protivnik ne doprinosi neočekivano velike emotivne žrtve!?

BAGATAN: Dobrotvorne žrtve nikad ne mogu za nas značiti pobjedu, nego uvijek samo milostinju. A to je ono što mi ne damo i ne smijemo prihvatiti.

MARDOHEJ: Vi mislite da naši radnici neće biti zadovoljni olakšanjem, udobnostima, a na kraju i sigurnošću koje nam nudi Palača Slobode!?

BAGATAN: Da! To i jest upravo ono! Radnici će biti zadovoljni ovim krnjim rješenjima svoga problema i postat će zbog tog zadovoljstva i tih udobnosti mlitavi i nesposobni za daljnju borbu. Ja zato neću odustati od daljnjih nastojanja da postignemo naš pravi i konačni cilj. *(Pokloni se i brzo ode.)*

ESTERA *(obori glavu, šuti, nakon pauze pogleda Taresa i oca)*: Dakle?

MARDOHEJ: Zapravo, znaš, Estera, Bagatan u načelu ima pravo, iako se tvojoj ideji nikako ne može poreći veličina.

ESTERA: Tata, ti me sigurno toliko voliš i toliko razumiješ pa znaš da ja ovaj čas ništa drugo ne želim, nego da se ti ne ogriješiš o svoje uvjerenje i o svoju savjest. *(Hladno.)* Molim te, samo se ti opredijeli.

MARDOHEJ: Estera, znam da si teško povrijeđena, i to s pravom. Ali zbog toga ipak ne bi trebala biti tako službena sa mnom. Zašto tražiš od mene u ovom teškom trenutku i za tebe i za mene da se opredijelim?

ESTERA: Jer znaš da u životu mora propasti svatko tko nije imao hrabrosti opredijeliti se.

MARDOHEJ: Estera, sada se već počinjem bojati za tebe.

ESTERA: Zašto, zaboga, tata?

MARDOHEJ: Sumnjam jesi li se i ti sama jasno opredijelila u životu.

ESTERA: Varaš se, tata, što misliš da se čovjek mora opredijeliti ili sasvim lijevo ili sasvim desno. Ili možda..?

TARES *(nakon pauze)*: Pa vi ste, Estera, što god ste učinili, samo za nas učinili. I nije u redu da budete sada zbog te svoje dobrote nesretni.

ESTERA: Dragi Tares...

MARDOHEJ: Za sad idem, Estera. Ali imat ćemo mi još prilike porazgovarati, zar ne? Idemo, Tares.

TARES: Ja bih trebao još nešto reći Esteri.

MARDOHEJ (*krene prema njoj srdačno, ali onda ipak učini korak natrag prema vratima*): Ne ljuti se na mene, Estero, drago moje dijete. (*Ode.*)

ESTERA (*za njim*): Doviđenja, tata!

TARES (*nakon pauze*): Estera!

ESTERA: Vi ste mi htjeli još nešto reći.

TARES: Jest, Estera. Upravo zato jer se po svemu čini, da sada nije trenutak za reći ono na što se već dugo spremam, ja ipak smatram da vam to moram upravo sada reći. Ne mogu podnijeti da budete nesretni. Estera, vi ste zavrijedili da budete najsretniji stvor na svijetu. Ja u svojoj bijedi pred vama ne nalazim riječi kojima bih izrazio sve one čas zamršene i mučne, čas radosne i vedre misli u koje sam satkao vaš lik. Pa ipak bih vam htio govoriti, govoriti bez kraja i konca, govoriti dok ne izgubim svijest o vremenu i prostoru. Htio bih da se vi onda konačno sagnete do mene i da mi kažete: sve sam razumjela, samo bih još htjela čuti onu posljednju riječ jer vam dopuštam da je izgovorite. A ja bih onda sav sretan uskliknuo: Estero, ja...

5.

AMAN (*uđe naglo, stane na vratima*): Jest, ja sam! Asver je ovaj čas na stanici i putuje. A ja nisam mogao ni minute više čekati.

ESTERA: Jako me čudi što ste došli.

TARES: Pa ja ću se onda kasnije vratiti. (*Ode.*)

ESTERA: Molim, što želite, gospodine Aman?

AMAN: Ah, da! Vi očekujete da će me zbuniti taj vaš šefovski ton?

ESTERA: Pitala sam samo što želite?

AMAN: Želim nešto na što vam neće biti teško pristati: kompromis.

ESTERA: Sumnjam da bi do toga moglo doći između nas. Vi ste me već imali prilike upoznati.

AMAN: O da, upoznao sam vas. Vi ste demonska žena.

ESTERA: Vi ste zbilja optimist.

AMAN: Dakle, molim. Gradnjom Palače Slobode u našem javnom životu Asver bi sigurno učvrstio svoj položaj, pogotovo s obzirom na naročitu konstrukciju palače. A Asveru je to zapravo nepotrebno. On nema nikakvih većih ambicija. Njega zanima samo posao, a za ono glavno u životu, za vlast nema osjećaja. A ipak je jedini smisao novca - vlast. Ja imam najbolje šanse, ali mi treba odskočna daska, treba mi Arhitektonija. Asver mi mora prepustiti svoje mjesto. Imam precizno izgrađeni plan.

ESTERA: Sve to nije ništa novo, ali se ipak uvijek ponovno zgražam nad vašim pustolovnim podlostima!

AMAN: Tako nježna usta, a tako teške riječi! Ali vi biste trebali barem nagraditi moju iskrenost.

ESTERA: Iskrenost za iskrenost! Je li? Ja sam odlučila ući ovamo samo zato da spriječim te vaše planove i da vam ne dopustim da se poigravate s jedne strane s Asverom tako da ga potkopavate, a s druge strane s radnicima tako da ih zavaravate utopijama o socijalizaciji kako bi vam poslužili za vaše planove. Ovdje sam da vam ne dopustim ni da se maknete.

AMAN: Nemojmo okolišati. Postavite uvjete. Što tražite da spriječite građenje Palače Slobode i da ne spriječite moj ulazak ovamo? (*Pauza.*) Dakle? Uvjeti ne trebaju biti nimalo skromni.

ESTERA: Pa naravno! To i jest vama slično: sve i svakoga uprljati.

AMAN: Ne budite naivni.

ESTERA: Vi ste naivni kad mislite da ćete i mene korumpirati.

AMAN: Korupcija! Pa korupcija su pluća na koja diše čitav ovaj današnji društveni sustav u kojem mi živimo. A u tom se sustavu našla jedna djevojčica, nova Jeanne d'Arc, koja se bori protiv korupcije i propovijeda obustavu disanja.

ESTERA: Da ne mrzim velike scene, sad bih vas najradije izbacila iz ureda.

AMAN: Jest, vi biste me izbacili kad ne biste i sami osjećali koliko je vaš moral bijedan pred mojim argumentima.

ESTERA: Poznato je da se hulje tako rado precjenjuju.

AMAN (*naglo*): Hulje!?! (*Pauza.*) Opet tako teška riječ! Uostalom, intelektualke i piljarice imaju mnogo toga zajedničkoga.

ESTERA: Hvala!

AMAN: A propos! Da vi niste možda ipak malo zaljubljeni u mene? Ja bih, na primjer, mogao biti lud za vama.

ESTERA: Imate čak i smisla za humor.

AMAN: Vi ste doduše vrlo sposobni, ali sumnjam da ste i dovoljno smioni pa da do kraja odigrate ulogu biblijske Estere. Da postanete bar moja, kad već niste postali Asverova.

ESTERA: Čuvajte se, biblijski je Aman završio na vješalima!

AMAN: O, vi ste dakle i dalje za borbu? Dobro. Nezadovoljnika ću uvijek naći vrlo lako i protiv vas. Dakako, dok još nisam na vješalima.

ESTERA: Vi ćete već dotjerati dotle da će vam uže biti jedini izlaz.

AMAN: Žalim vas jer ćete vi u dostojanstvenom propovijedanju zlatne sredine ostati opasno osamljeni! A to je najgore. Doviđenja. (*Ode.*)

Ester a je ostala jedan trenutak sama i zamišljena.

6.

TARES (*proviri kroz vrata*): Slobodno?

ESTERA (*se trgne*): Da, Tares, uđite!

TARES: Ah, uvijek me netko smeta.

ESTERA: Dakle, da se vratimo našoj temi.

TARES: Sad bih opet morao početi od početka, da dođem do potrebnog poleta kao bih vam konačno rekao...

ESTERA: Znate što, Tares. Bit će bolje da mi ipak ne kažete onu posljednju riječ. Ovako će biti bolje. Vidite, dragi Tares, ja sam „opasno osamljena“.

TARES: Pa baš zbog toga, ja...

ESTERA: Ne, dragi, to je moja sudbina, a ja sam zatajila u najodlučnijem trenutku borbe i mi bismo se sasvim uzaludno borili protiv nje. Mi se u životu borimo i naš je cilj ravnopravnost u dobru. Možda ćemo tu ravnopravnost jednom postići, možda će svi ljudi biti jednom siti. Samo, hoćemo li postići i onu drugu ravnopravnost: hoće li svi ljudi biti jednom sretni? Za to nema teorije. Tko bi mogao ispraviti krivulje života? Tu ne pomažu nikakve ideologije. Ljudski će osjećaji biti vječno bacani na milost i nemilost – čega? Sudbine! Pa ipak, postaje mi sve jasnije da u naše vrijeme samo smioni imaju pravo, da u naše vrijeme samo smioni trebaju voditi glavnu riječ. Oprostite mi, Tares, što sam vam zadala bol. Ako vas može nešto utješiti, onda znajte da i mene boli, beskrajno me boli – duša.

TARES (*nakon pauze*): Zbogom, Estera! (*Pođe prema vratima.*)

ESTERA (*kad je Tares došao do vratiju*): Ima li duše, Tares?

TARES (*na vratima, pogleda je, nasmije se tužno i tiho*): Kad vas boli, Estera, onda je sigurno ima. (*Ode.*)

Estera je opet sama. Nju uistinu boli duša. Obriše rupčićem polako dvije suze. Trgne se. Pozvoni.

7.

MAMUKAN (*uđe*): Evo me! Upravo sam se ovog trenutka vratila sa stanice. Kompleksi su otputovali. Svak na svoju stranu.

ESTERA: Mamukan! Moj je projekt ovdje. S Palačom Slobode ne bismo trebali više oklijevati, zar ne?

MAMUKAN: Tako je! Smjesta na posao!

ESTERA: Da. Ali ja ne mogu. To su planovi mojih kompromisa i mojih iluzija stvarnosti, ali sama stvarnost nisu. Evo, ja ću još u jednom trenu smoći toliko snage da to spoznam i da ih uništim. Ali ja se osobno u jednom trenutku ne mogu promijeniti. Bar ne tako da to bude meni i drugima. (*Podere planove.*)

MAMUKAN (*sa zaprepaštenjem*): Zaboga, što radite!?

ESTERA: Žrtvujem svoje tlapnje o ljepoti života jer uviđam da se stvarne potrebe naših dana neće zadovoljiti idealima moje dobre volje. Život daje pravo samo onima koji su smioni da se najradikalnije uhvate s njim u koštac.

MAMUKAN: Pa zašto sad nećete graditi Palaču Slobode?

ESTERA: Ja sam osamljena i poražena. U meni se iz temelja poljuljalo sve u što sam dosad vjerovala. A na poljuljanim temeljima ne treba dizati nove zgrade!

ZAVJESA

KRAJ

KAZALIŠNE KRITIKE

ESTERA

IGRA U ŠEST SLIKA – Napisao Ka Mesarić. – redatelj: Ka Mearić. – Scenograf: Ljubo Babić, Narodno kazalište

U najmlađoj našoj generaciji kazališnih pisaca g. Ka Mesarić je najplodniji. Prije dvanaest godina nastupio je s aktovkama „Kozmički žongleri“. Sam autor nazvao je to djelo „prvim pokušajem eksperimentalnog apsolutnog teatra kod nas“. Četiri godine kasnije Ka Mesarić zalazi u protivni ekstrem od svoga prvog djela: piše pučki komad „Joca Udmanić“. Nekako u to vrijeme dolazi u zagrebačko kazalište kao redatelj, upoznavši teatarsku realnost. I u brzim razmacima slijede sad prikazivane komedije „I u našem gradu“, „Poslovne tajne“, „Gospodsko dijete“ te neizvedena igra o pustolovu Ignjaju Strasnofu.

Prije nego što je došao u kazalište, g. Mesarić bio je novinar. Novinarska njegova karijera uz praktičan rad u kazalištu dali su biljeg njegovom dramatičarskom stvaranju. Žurnalizam izoštruje osjećanje za aktualnost, djeluje na tehniku rada, njegovu brzinu, stvara sposobnost improviziranja, sklonost i smisao za jake, reske efekte. Praktičnim pak dnevnim radom u kazalištu g. Ka Mesarić imao je najbolje prilike naučiti zakone scenskoga života i njegove mogućnosti, vještinu gradnje kazališnog djela, tehničke dostiživosti, iskorišćivanje pozorišnih vrednota. Kazališna djela Ka Mesarića nastoje biti aktualna, isječak su naše zbilje, izrađena su rutinirano.

I najnovije njegovo djelo „Estera“ igra u šest slika sadrži sve te karakteristike. Domaća zgodna, lanjski štrajk građevinskih radnika dao mu je nucleus za „Esteru“. I osjetio je u tom isječku dnevnoga našeg života dinamiku općih suvremenih problema,

društvenih sukoba, dramatiku pojedinca u spletu tih sila našega vremena. Svakako tema koja zadire u koji taj živac naše stvarnosti. I da ublaži reskost domaće aktuelnosti svoga djela, da istakne općenitost i vječnost njegove problematike, prenosi dramski sukob suvremenosti u okvire biblijske legende o Esteri, lijepoj fascinantnoj junakinji, koja se bori za pravo na život svoga zarobljenog i podjarmljenoga naroda osvajajući odanost i ljubav vladara – sudbine toga naroda, raskrinkavši njegove podle spletkarske savjetnike i suradnike. Domišljaj pomalo apartan, ali svakako dobar.

I znalački, uspješno vodi autor radnju svoje igre po smjernicama stare biblijske legende. U prvoj sceni uspijeva mu dati zbijenu, efektnu, napetu ekspoziciju: dramski problem je jasno postavljen, čuti se dinamika borbe, fascinira svojom napetošću; sigurna ruka majstora gradila je role, markantne, impresivne i – zahvalne. Dijalog je kratak, nabijen dramatikom. I sve se odvija po utrenicima legende: upoznajemo vladara, njegovog zlog savjetnika, ambijent i mentalitet potlačenih, slijedimo odlučnost Esterinu, njezin uspjeh, doživljujemo njezinu pobjedu: vladar je progledao, Estera ga je osvojila, raskrinkala zloga Amana – podjarmljeni su stekli ciljeve svoje borbe. I sve se to odigralo kroz prve tri slike.

No autor je napisao još tri slike. Osjetio je da formula biblijske legende sa svojom konvencionalnom pobjedom dobra nad zlim ne rješava modernog problema koji je zahvatio. Autor pokušava naći rješenje stvarajući jedan moderni kontrapunkt sudbini biblijske Estere. I time se udaljuje od problema, koji je zahvatio, rješava ga s tim da bježi od konkretnoga rješenja. Slika cjeline se zamagljuje, linije protagonista bućkaju, blijede, gube scensku životnu uvjerljivost, sam lik borbene Estere, aktivističke pobornice potlačenih pretvara se u rezonerku koja se gubi u kontemplacijama, grčevito se hvatajući ishitrene

formule žrtvenog odricanja i rezignira premda proglašujući da je budućnost onih, koji znaju što je akcija. Sigurno ima i u takvom rješenju isječak suvremenosti; ta nemoć intelekta pred elementarnim silama, koje stvaraju današnjost, to klouće sigurno je značajka vremena. Samo teatar ima svoje zakone života, on traži motivaciju za svoje pojave i izricanja – teatarsko djelo traži i jedan finale. I to jasan finale. Dramatika u „Esteri“, potekavši živom bujicom, ponire, rasplinjuje se nečujno u pijesku. Gledalac čeka posljednju riječ najavljenju cijelim zbivanjem komada i – ne dočeka je.

Autor nije do kraja doživio svoj komad, ili ako ga je doživio, s nekih razloga nam je očito zatajio svoj doživljaj. Tek malecko dao ga naslutiti, ali ni ta slutnja kazališno nije došla do izražaja. I kakogod su prve tri slike izrađene pomnjivo, kristalno jasno do u najsitniji detalj, posljednje tri slike nose sve biljege brzoga rada, improvizacije; živi ljudi iz prve tri slike pretvaraju se u marionete, riječi, mnogo riječi ima nadomjestiti dramatiku, zamagljujući i junake i ideje.

Sam autor je režirao svoje djelo kojemu je prof. Babić dao dobar, koristan scenski okvir. Od nedovršenosti djela patila je i igra glumaca. U drugoj polovici djela nijesu glumci pravo znali šta bi sa svojim ulogama, koje su ispale blijede, rastrgane, neuvjerljive. G. Grković koji je dao u prve tri slike suzdržanoga, efektnog Asvera, u posljednje tri slike bez svoje krivnje nije mogao držati kontakt s gledalištem. G. Rakuša kao Aman imao je jednostavnu, ali zahvalnu ulogu spletkara. Dao je solidnu igru. Taj mladi glumac dobro se razvija, moći će u dogledno vrijeme preuzeti dio repertoara iz genrea uloga pokojnoga Papića. G. Grünhut vrlo dobar svojom igrom u svojoj maloj ulozi oca Mardoheja. G. Laurenčić jedan je od naših najpouzdanijih mladih glumaca, koji ne može pokvariti nijednu ulogu. Izvrstan g. Jovanović kao radnik Bagatan.

Gđa Krleža trudila se učiniti uvjerljivom blijedu ulogu Vastije. Najveći glumački uspjeh večeri sigurno je postigla gđa Herzberger kao tajnica Mamukan. Originalan, fini komični lik vanredne glumačke prodornosti.

Glavnu ulogu Estere kreirala je početnica gđica Marija Figenwald. Načelno, treba najusrdnije pozdraviti svaki pokušaj pomlađivanja našeg dramskog ansambla, pogotovu u njegovom ženskom dijelu. Time će se najprije ukloniti jedan uzrok kritičnih simptoma zagrebačke drame. Treba poželiti čim više debitantica.

Ušlo je u običaj da se kod prosuđivanja početnika primjenjuje manje stroga mjerila ocjene. Početniku se gleda često kroz prste da mu se ne kvari volja za daljnji rad, a osim toga svaki je početnik donekle i neispisani list, nepoznati još majdan, koji moguće krije u sebi još mnoga nepoznata iznenađenja. Svakako nisu neopravdani razlozi takve susretljivosti u ocjenjivanju. Ali kod takvog ocjenjivanja treba paziti da se ne bude iluzije, koje nemaju opravdanja i koje onda prije ili kasnije u životu mogu donijeti suvišna teška razočaranja. Strože mjerilo kod početnika ne može spriječiti razvitak pravog talenta. Dokazuje to slučaj g. Jovanovića. Gđica Figenwald prošla je očitu primjerenu, solidnu školu. I bila je u toj školi dobra učenica, mnogo je naučila. To školovanje pozitivno je došlo do izražaja u njezinoj sinoćnoj kreaciji. Ali to je i sve.

Intelktom je izradila svoju ulogu. Inteligentno je rukovala sa stečenim znanjem, naobrazbom, uspješno je dala maha skromnim sposobnostima svoga glasovnog materijala; mimičke sposobnosti su joj skromne, ali ih umije iskoristiti. Gesta jednostavna, ali sigurna. No sve to još nije umjetnost. Tu iskru umjetničkog stvaranja, izražaj vrelog ćućenja uzalud se očekivalo. Dala je tipičnu glumu mozga, bez i jednog trepeta srca koji bi zagrijao, osvajao. Njezina Estera bila je skroz

hladno biće. Osjetilo se je to najočitije u njezinom susretu s Asverom. Na tom prizoru temelji se cijeli komad. Gledalac mora osjetiti kako ta žena djeluje na Asvera, kako ga zatravila, pred njezinom pojavom Asver mora zateturati kao zgođen munjom. Svega toga nije bilo. Zamišljeni psihološki vrhunac zbivanja ostao je neiskorišten, promašen. I kroz cijeli komad nije se osjetio fluid ženstvenosti koji pokreće dramu Asverovu.

Gđica Figenwald, kako rekosmo, dobro je naučila zadanu zadaću i to je sve. To za pravu umjetnost nije dovoljno. Mladu ljubavnicu, koja treba našem ansamblu, gđica Fugenwald vjerojatno neće dati. Ona će uvijek solidno moći kreirati epizodne karakterne role, ali to je sve. I treba s tim računati ako se odluči za kazališnu karijeru.

JH, Jutarnji list, Zagreb 3. 4. 1938.

KAZALIŠNA KRONIKA

ESTERA

IGRA U 6 SLIKA – napisao i režirao Kalman Mesarić
VELIKO KAZALIŠTE, 2. IV.

Ima gluposti koje izazivaju sarkastične primjedbe; ima gluposti koje provociraju. Mesarićeva „Estera“ pobuđuje sažaljenje. Što da se kaže autoru koji je, na primjer, svojim „Gospodskim djetetom“ pokazao u kojem bi pravcu mogao stvoriti nešto dobra, nakon ovakve jedne mukotrpane večeri? Ubogi, dragi Mesariću, zašto vam je to trebalo? Zar vi nemate prijatelja koji bi vam rekli kako je ta vaša „Estera“ nemoguća „kazališna igra“ ako sve to u njoj nema ni repa ni glave, kako se tu dva sata mlati prazna slama, a papirnate nekakve prikaze probadaju jedna drugu frazama, koje je teško razumjeti. Kako je sve to bilo u subotu neprirodno, loše, namješteno, dosadno, glupo! Tko će to gledati, koga to zanima!? Istina, prividno je to sve aktuelno, unatoč autorove „daleke slutnje biblijskih događaja“ (kako piše službena „Komedija“), ali ipak moramo priznati da je o štrajku, radničkim pitanjima i sličnim savremenim problemima rijetko tko pisao s tako maglovitim mišljenjima kao g. Kalman. Ta je „Estera“ monstrum, a svi njezini prijatelji isto tako malo znaju zašto uopće postoje, kao i publika, koju su za dva sata uspjeli formalno utući. Žao nam je da o premijeri domaćeg autora (koji ove sezone nisu baš obilno zastupljeni na repertoaru), moramo izricati ovakve teške riječi. Ali zar bi imalo smisla zatvarati oči pred istinom i reći, šablonski, kako se autor trudio itd., kad je sav njegov trud bio uzaludan, a „Estera“ demantirala sve ono što počesmo vjerovati (nakon „Gospodskog djeteta“, i dr.), da gospodin Mesarić može.

Linija kazališnog djelovanja g. Mesarića od „Kozmičkih žonglera“ do operetnih libreta, bila je veoma krivudava.

Upravo kad smo mislili da je g. Mesarić našao pogodno područje za svoj rad u zabavnoj lakoj komediji, on nas je svojom „Esterom“, nažalost, uvjerio da ga ne možemo, ni uz najbolju volju, smatrati kazališnim piscem, koji zna što hoće, a što hoće zna i izvesti. Potpuno pomanjkanje autokritike, osnovno nepoznavanje teatra kao takvog, koprcanje s problemima koji iziskuju solidan studij i zreo pogled, sve je to moralo dovesti do subotnje blamaže g. Mesarića. Blamaže, koja je neoprostiva tim više što je tako slabo zastupana domaća dramska produkcija ove sezone, prikazana u svijetlu, koje svakog prijatelja kazališta ispunjuje tugom. Kao da je dramsko vodstvo subotnjom premijerom odgovorilo na prigovore što se ne igraju domaći pisci: „Evo vam, to je domaći pisac i aktuelni problem, pogledajte i sudite sami! Može li se to igrati!?”

Ako su sve domaće drame ovakve kao Mesarićeva, oprostite nam Thalijo što smo ikad htjeli da je vidimo. Kajemo se skrušeno.

Što su mogli jadni glumci u tim svojim ulogama nego pokoriti se sudbini. Oni su se mnogo trudili da, barem nekako, svim tim Mesarićevim likovima uliju malo života; kadgod im je to i uspijevalo (osobito gđici Herzberger). Mlada početnica Marija Fiegenwald hrabro se držala. Za početnicu je ovakova uloga velika kušnja; ona ju je izdržala, koliko je mogla. Ako nije uspjela, nije to njezina krivnja. Koliko se u subotu moglo vidjeti, gđica Fiegenwald ima kvaliteta koje bi se s vremenom mogle razviti. Izreći o njezinim sposobnostima određenije mišljenje nakon nastupa u „Esteri“, spadalo bi u oblast proročanstva.

Kazalište je dobro posjećeno. Publika utučena.

G., Večernji, ZAGREB 4. 4. 1938.

„ESTERA" OD KA MESARIĆA

Patetika usamljenosti jednog iskrenog i naivnog borca povodom radničkog pitanja. Požrtvovanje po, uzoru Staroga zavjeta, požrtvovanje koje je štetno za onoga kome je namijenjeno. U osnovi, dakle, ove igre leži jedna naivnost vrlo očita: jedan kompromisni napor (dosta nejasan uostalom), napor štetan po svom efektu prema glavnom pitanju, treba povoljno ocijeniti radi njegove iskrenosti. Tako je u prvi plan iskočila Estera negdje od sredine predstave, a od svega ostaloga, što daleko prelazi važnost milijun takvih Estera, napravljena je „igra" u punom smislu te neozbiljne riječi. Seriozniji dio publike morao se razočarati kad je nakon nekoliko prvih slika očekivao dramu između radnika i poslodavaca, međutim, autor je svojom poznatom lakom rukom „elegantno" možda, ali i površno, preskočio onu svoju dublju koncepciju otkrivajući kako je on ne shvaća ozbiljno, nego tek kao „igru", kao nešto efemerno i tek toliko interesantno, što može da izbací neki lični problem. A to je lični problem one iste tehničke inteligencije koju je utopista Wells preporučao jednom diktatoru kao srednji put u rješavanju socijalnog problema. Asver, benevolentni poslodavac, neki, dakle, neuvjerljivi izuzetak, Estera, tehnička inteligencija sa malo sumnjive energije i Bagatan, radnički „ekstremist" do koga vode blaži stepeni radničke svijesti; Tares i Mardohej. Mesarićev scenski (a po svemu izgleda i idejni) interes zaustavio se na Esteri čija je nezavisna i nesebična akcija vrlo sumnjive vrijednosti i u socijalnom i u moralnom smislu (na što je autor najviše i polagao). Jer konačno: ako se uopće ta Estera za nekoga žrtvovala, to nikako nisu radnici, nego prije jedan nevjerovatni tip familijarnog poslodavca, možda iz nekih dalekih vremena, kad je u proizvodnji još vladala idila.

Oko jednog naivno – „borbenog“ lica i nije se moglo izraditi nego – igru. Shaw bi na primjer iznio Esteru podrugljivo, kao primjer uobražene i ambiciozne gospođice s velikim pretenzijama i napisao bi duhovitu komediju (sa žalcem). No Ka Mesarić, iako se mnogo ističe njegova duhovitost, ako se dobro pogleda, oskudijeva baš na tom području jer lice tajnice Mamukan može nasmijati samo nekoga tko je vrlo malo izbirljiv u smijehu; Mamukan je jeftino, šablonsko, operetno lice, koje više dosađuje nego zabavlja. Duhovit čovjek ne može oko jednog lica, kao što je Estera, da nabaci onako krupna pitanja i da ih ostavi dramski neriješena, kad je već u početku upravio interes publike u tom pravcu. Konačno, izlazi na to da je autor podredio važne stvari sitnim problemima: sukob klasne borbe, sukob vrlo jednostavan, grub kao život i dramatičan, da bi se patetika Esterine moralne žrtve procijenila kao „junaštvo“. Međutim, ta patetična plemenitost je smiješna u situacijama gdje je „plemenitost“ privilegij poslodavca, ali smiješna ne da se čovjek nasmije, nego da se tek osmehne (ironično – naravno). Patetika sitne lične tragike tih nevažnih ljudi (ambicioznih intelektualaca), koji su iščupani i razvijoreni u pravcu svakog jačeg vjetrova, nije za suvremene živce. Njih treba samo bolje upoznati da se vidi koliko su komični, a češće i groteskni; materijal, dakle, za komediografa i satirika koji dobro zna što je smiješno.

Gđica Fiegenwald je sa svojim početničkim vrlo dobro (i nehotice) pogodila to naivno djevojčice koje se još nije naučilo glumiti u životu. Njezina iskrena prostodušnost bila je nešto ukočena u kretnji, naročito u početku, dok je u dijalogu držala krivu intonaciju skoro do kraja. Govoriti tuđe riječi na prirodan način, koji ne podsjeća na pokornicu, vrlo je teška vještina koja nije naprosto dana s talentom. Gđica Fiegenwald se ograničila na izvjestan broj kretnji, slijedeći bojažljivo upute režisera, te je njezina Estera tek pod konac postala smionija u prostoru i

slobodnija u dijalogu. No tu ima i glumačkih odlika koje bi mogla osloboditi ruka vještog režisera, dok se ovako gđica Fiegenwald još uvijek dosta često hvata za naslone stolica da riješi „pitanje ruku“, budući da nema džepove kao g. Rakuša.

G. Grković je kreirao jednog vrlo prirodnog „šefa“, a i ostale uloge bile su korektno odigrane u okviru teksta, koji od glumaca nije mogao više ni tražiti (naročito što se tiče g. Jovanovića).

Scenarij prof. Babića obećavao je jednu ozbiljnu, björnsonovsku dramu (naročito slika improvizirane barake s betonskim masivnim konstrukcijama u pozadini), dok se sve tiho, banalno, melodramatično likvidiralo u antérieurima poduzeća sa zvučnim imenom „Arhitektonia“.

R. M., Slobodna riječ, 7. 4. 1938.

ESTERA

Igra u šest slika – Napisao i režirao: Ka Mesarić, Scenograf:
Ljubo Babić, Narodno kazalište

Iako je u suvremenoj europskoj umjetnosti već duže i sasvim likvidiran njemački ekspresionizam, Ka Mesarić je ipak u svojoj nutrini ostao njegovim vjernim učenikom. Stoga nastaje odmah na početku pitanje: da li je tome razlog Mesarićeva idejna dosljednost ili je to možda isključivo uvjetovano mogućnostima i temperamentom cijele Mesarićeve pojave?

Držimo da se u ovom slučaju nipošto ne radi toliko o dosljednosti, već o jednostavnoj i točnoj činjenici, da intelektualizam ekspresionizma jedino i najbolje odgovara i redateljskim i književnim mogućnostima Ka Mesarića. „Kozmički žongleri“, prvo Mesarićevo scensko djelo, pokazali su put na kojemu ga susrećemo i danas: i kao redatelja i kao pisca. Nije se promijenio, iako je mijenjao teme. Ostao je isti: intelektualni žongler, koji rafiniranom i već virtuoznom sigurnošću stalno pokušava u svojim književnim i redateljskim naporima nadoknaditi i nadomjestiti svoje stalno pomanjkanje veće intuicije i dubljeg osjećaja. Stoga se i stalno događa, što se mora dogoditi: Mesarićevi dramski likovi su više anemične intelektualne konstrukcije, nego li ljudi od krvi i mesa, a Mesarićevi redateljski pokušaji intelektualistička vivisekcija tuđeg krvavog pjesničkog srca, a ne intuitivno osjećanje njegovog ritma i neposredna realizacija duboke ustalasanosti dramskog sukoba. I stoga držimo, da nipošto nije slučaj neuspjela Mesarićeva režija „Tartuffea“. Mesarić ne zna i neće nikad znati režirati Moliera, a držimo ni Shakespearea jer on nije kriv, što se to ne može – naučiti.

„Estera“, najnoviji komad Ka Mesarića, ima na sebi sve gore spomenute značajke svoga autora: pisana je intelektom, a ne

ulazi pod kožu teških suvremenih životnih problema pa joj nije pomogla ni relativno uspješna scenska konstrukcija prvih triju slika, a ni – „daleka slutnja biblijskih motiva“. – Uopće ne znamo zašto se je Mesarić poslužio imenima starozavjetne knjige o Esteri, koja nema gotovo nikakve veze s njegovom dramskom radnjom i pri tome poslu zaboravio da velika imena i velike teme zahtijevaju i obvezuju na velike rezultate. Starozavjetna Estera je sigurno lik koji je u mogućnosti pokrenuti i nositi veliku dramsku radnju. Franz Grillparzer, veliki austrijsko-njemački dramski pjesnik, ostavio je u svojoj književnoj ostavštini fragment svoje drame o Esteri; ali Grillparzer je pristupio temi s puno talenta i pieteta – za razliku od Mesarića.

Držimo da je Mesarić htio dati svojoj „Esteri“ ono što se nije usudio ili nije mogao: suvremenu političku dramu. Kad čovjek to djelo pomno gleda – a mi smo to učinili dvaput – ne može se oteti dojmu, da autor ili nije znao, da li bi lijevo ili desno ili je mijenjao i prerađivao, ili dozvolio da mu mijenjaju. Dok prve tri slike ipak sadrže kakvu takvu logiku, posljednje tri su bezglavo, papirnato i neuvjerljivo natezanje. Što je htio Mesarić? Da li je htio marksistički formulirati odnos između rada i kapitala pa je u zadnji čas, prestrašen vlastitom koncepcijom, išarao svoje figure hebrejskim biblijskim imenima? Da li je htio skrenuti na desno? Da li je zbilja vjerovao toliko u osobnu inicijativu koju je namijenio Esteri? Što je htio? Valjda ipak nije tako naivno pokušao rješavati najkrupniji suvremeni društveni problem, kako ga ne bi rješavao ni današnji nadareni gornjogimnazijalac?

Mesarićeva „Estera“, unatoč svoje vrlo blijede aluzije na prošlogodišnji štrajk građevinskih radnika, nema gotovo nikakve veze s našim životom. I ne samo to. Mesarićeva „Estera“ (a on je ipak htio napisati političko-socijalnu dramu)

ne predstavlja nikakvi odgovor ni na goruća svjetska pitanja. Mesarić nije ni za sredinu demokracije ni za komunizam, a ni za fašizam. Zašto je on? Nama fraze i floskule njegove Estere, koja u šestoj slici dere nacрте za „Palaču Slobode“, ne trebaju i potpuno su suviše!

Držimo da je Mesarić htio napisati političko-socijalnu dramu, ali da nije zato uspio jer se, ili nije usudio, ili nije imao stvarateljske snage da svoju namjeru i izvede. Skloni smo vjerovati da nije za taj posao imao stvarateljske snage. Prikazati suvremene političko-socijalne sukobe u obliku duhovitih intelektualističkih žongliranja – pretpostavlja ne samo veću i dosljedniju izgradnju nazora na svijet, nego i kreativni kapacitet veličine G. B. Shawa. Stoga u ovom Mesarićevom slučaju ostaje u pažljivom promatraču neugodni odjek: da nismo duboko uvjereni da se ovdje radi o nemoći i preteškoj zadaći, možda bi nas Mesarićeva ideološka zbrka čak i dovela na misao da se u konkretnom slučaju ipak radi o neuspjelom pokušaju koketiranja s aplauzom galerije i zbunjenom nastojanju političko-socijalne mistifikacije.

Mesarićeva „Estera“ vrlo zaostaje za njegovim „Gospodskim djetetom“ koje je značilo ipak vrlo lijepo obećanje. Mesarićev novi komad je dekadansa samog Mesarića. Dijalog je blijed, papirnat, sva lica govore istim jezikom. Kod Mesarića nije u ovom slučaju riječ ono što ona mora biti na pozornici: istodobni crtač karaktera i pokretač radnje. S prvim trima slikama je zapravo iscrpljen materijal, a ostale tri su opadanje snage i suviše natezanje. Nema duhovitosti. Pokušaj izrugivanja psihoanalize i individualne psihologije koji je autor pokušao dati u liku tajnice Mamukan, prazno je i u pogledu svoje originalnosti u neugodnom i provincijalnom zakašnjenju za Europom.

Ne znamo zašto je „Estera“ postavljena na naš dramski repertoar. Ne znamo ni kriterije po kojima se ravnatelj drame

ravna kod postavljanja kojeg djela iz domaćeg repertoara. Što je bilo u konkretnom slučaju odlučno: da li to što je u Mesarića već pet dramskih premijera ili to što je on kućni autor ili to da se pokaže konačno kakva takva briga za domaću dramu ili to što ravnatelj drame kod čitanja djela nije u mogućnosti prosuditi vjerojatnost njegovog scenskog vitaliteta.

Ne znamo. Mnogo toga ostaje za nas u ovom slučaju knjiga sa sedam pečata pa pogledajmo još na koncu samu izvedbu djela.

Svjetla točka večeri bila je Babićeva inscenacija. Naš najbolji scenograf dao je sjajni uređaj arhitekture poslovnice i odličnu realizaciju građevinske barake s dubokom perspektivom na projekcijom prikazanu, gradnju palače. Ostalo su dali glumci i redatelj i autor Mesarić.

Redatelj u ovom slučaju nije spasio autora. Bila je to ipak prava interpretacija djela, tipična Mesarićeva režija: nemoćni pokušaj maskirati tempom veliko pomanjkanje i osjećaja i srca i scenskog vitaliteta. Još je Stjepan pl. Miletić izvrsno pisao da nikad virtuoze na sceni ne može nadoknaditi osjećaj; da nikad ono, što se čini istinitim, ne može nadomjestiti istinu. Mesarićeva je režija bila nemoćno natezanje sa samim sobom.

Redatelj je pogriješio i u tome što je glavni, papirnati i beskrvni lik Estere dao početnici Mariji Fiegenwald, koja je svoju ulogu deklamirala kao da je na đlačkoj zabavi i ostavila još slabiji učinak, nego li u svome nastupu u „Tuđem djetetu“. Glas Marije Fiegenwald nema nikakve mogućnosti modulacije i veće ekspresivnosti, a njezin pokret je već sada stiliziran u maniru koja jako neugodno podsjeća na najobičnije samouvjereno poziranje. Marija Fiegenwald ne donosi na našu dramsku pozornicu ono što mi trebamo: ni naivku, ni ljubavnicu, ni mladu salonsku damu. Glumica, koje mogu, kao i ona, igrati današnje intelektualke, imamo i bez nje dosta.

Mato Grković mučio se s kreacijom neuvjerljivog romantičnog generalnog ravnatelja Asvera. Bela Krleža nije uspjela ni s blijedom ulogom Vastije sakriti svoju veliku glumačku nemoć. Paula Herzberger bila je dobra Mamukan, dobro je donijela zakašnjelu i plitku duhovitost spomenute uloge. Janko Rakuša bio je dobar i nesimpatičan Aman. Relativno dobri su bili i Alfred Grünhut (Mardohej), Jozo Laurenčić (Tares) i Ljubomir Jovanović (Bagatan).

Općinstvo je primilo i komad i prikazivanje hladno i na premijeri i na reprizi. Vidjelo se da danas ljudi hoće i žele kod drama ovakvog sadržaja jasni i određeni autorov stav pa ih ne može zadovoljiti ideološka zbrkanost i umjetnička nemoć najnovijeg Mesarićevog dramskog pokušaja.

Vladimir Kovačić, Hrvatski dnevnik, 9. 4. 1938.

KULTURNI ŽIVOT
KALMAN MESARIĆ: „ESTERA”

Gledajući u Kazalištu najnovije djelo g. Mesarića ne možemo ni pored najbolje volje razabrati što je autor zapravo htio reći s tim svojim komadom.

Biblijska imena – radnja iz savremenog života!

Posmatrajući tu dramu kao simboliku, obzirom na biblijska imena svih junaka, ne nalazimo nikakve dodirne točke sa biblijskom legendom. Dok je u biblijskoj legendi podnijela najtežu žrtvu da spasi svoj narod od progona, dotle Estera, glavna junakinja Mesarićeve drame, stalno govori o nekakvoj žrtvi koju nitko od gledaoca ne primjećuje niti osjeća. U čemu bi trebala biti „žrtva” Mesarićeve Estere, s tim po svoj prilici ni sam autor nije na čistu.

Gledajući „Esteru” kao dramu iz savremenog života, moramo konstatirati, da se je autor bacio na posao koji mu je sasvim stran. U lovu za senzacijom htio je autor – ali samo htio! – da na pozornici prikaže jedan veliki tarifni pokret građevinskih radnika. Ne poznavajući suštinu radničkog sindikalnog pokreta, g. Mesarić je u stvari izvršio jedan nekvalificirani napadaj na one koji taj pokret vode, na sindikalne funkcionere, tako da cijeli komad kipti mržnjom protiv slobodnog radničkog sindikalnog pokreta. Vođe radničkog tarifnog pokreta prikazao je kao ljude koji uopće ne znaju što hoće. Sindikalni funkcioneri u tom komadu govore toliko blezgarija, koliko ih ni u jednoj godini ne izgovore malograđanski politikanti u nazdravičarskim društvima kraj kupice vina.

Problematika komada, ukoliko uopće postoji, tako je nejasna, da bi ta drama propala i onda kad bi ju napisao autor sa talentom.

„Estera“ je prva domaća premijera u ovoj sezoni. Izvedba „Vrtloga“ ne može se smatrati kazališnom premijerom. Sam je autor, ocjenjujući ispravno vrijednost svod djela, svoju dramu predao na izvedbu diletantima i sve do danas nije jasno zašto je uprava kazališta mimo intencije samog autora to djelo uvrstila u svoj repertoar. A nije ni slučajno, da je prvi ovogodišnji domaći autor „kućni autor“. Svojim postupkom prema domaćim književnicima uprava kazališta uspjela je da hrvatske književnike odbije, tako da su zaista ostali samo „kućni autori“, a među njima kao prvi g. Mesarić.

Publika nije mogla da primijeti žrtvu Estere; žrtva je bila ona sama na toj premijeri; žrtva su bili abonenti jer su morali gledati to djelo i žrtva su na kraju bili glumci jer su preko dva sata morali mučiti sebe i publiku.

M. Š., Slobodna riječ, 9.4.1938.

Sanja Nikčević

Estera Kalmana Mesarića ili socijalna drama u biblijskoj paraboli

Kalman Mesarić (1900. Prelog - 1983. Zagreb), iako izrazito važna svestrana kulturna i kazališna ličnost (pisac, prevoditelj, dramaturg, redatelj, pedagog), nije ni dovoljno poznat, a kamoli priznat u Hrvatskoj. Zato je Mirjana Hrzić pokrenula Dane Kalmana Mesarića 2014. godine u Prelogu ne bi li promovirala i Mesarića ali i njegovu poetiku (pučka i građanska drama) i njegov svjetonazor (kršćanski) koji i danas živi u suvremenim piscima međimurskog kraja. Budući da su Mesarićeve djela teško dostupna, u programu *Dana* svake se godine objavilo jedno njegovo djelo u zasebnim svescima. Nakon romana *Dravom zlato plovi* i šest Mesarićevih drama, ove godine dramski ciklus završava objavljivanjem *Estere*, Mesarićeve posljednje drame koju je napisao.

Od ekspresionizma do građanske drame kršćanskog svjetonazora

Kada se Kalman Mesarić s 24 godine zaposlio u HNK kao redatelj, odmah je iduće godine napisao svoje prvo djelo, avangardne aktovke *Kozmički žongleri* (1925.). Bilo je to ekspresionističko djelo koje je slijedilo modu „mladih“ u pobuni protiv svijeta koji „stari“ zagovaraju. Tražeći od umjetnosti da napada i ruši, naročito su se okomili na smisao „starog“ /čitaj: kršćanskog/ svijeta i njegovih vrijednosti. Nakon premijere Mesarić je vrlo brzo shvatio (radeći u HNK, čitajući i prevodeći tekstove i režirajući, obrazujući se putujući po svijetu, a ponajviše susrećući publiku) da svijet ipak ima smisla unatoč tragičnim i teškim situacijama u životu. Zaključio je da ne pripada modernističkoj modi, nego da želi

pisati iz vlastitog/kršćanskog/ svjetonazora koji je do kraja II. svjetskog rata bio vladajući i u društvu i u većini publike, pisaca i kritike. Iz ideje da je svrha kazališta da oplemenjuje čovjeka (o čemu je sam Mesarić pisao po časopisima), napisao je svoje ostale drame i djela.

Nakon pauze od šest godina drugo je njegovo djelo bila pučka drama o hrvatskom hajduku *Joci Udmaniću* (1931.), da bi u dvije godine napisao četiri djela. Od toga je jedna građanska komedija: *I u našem gradu* (1934.) koja prikazuje glembajevski skandal pronevjere novca i nemorala bogatih, ali sa sretnim krajem u kojem dobri likovi uspijevaju izvući pouku iz loših odluka i izaći iz zla. Godine 1935. napisao je dvije satire: *Poslovne tajne* o bankarskoj pronevjeri i *Korak preko rampe*, satira o dolasku pustolova Ignatza Strassnoffa u Zagreb kao mađarskog špijuna (koja je izvedena tek 1946.). Kao dramski autor najpoznatiji je po pučkoj komediji *Gospodsko dijete* (1936.) kazališnom fenomenu i pravom hitu. Praizvedba 1936. godine u zagrebačkom HNK doživjela je preko stotinu izvedbi, a kasnije se komedija igrala po cijeloj bivšoj Jugoslaviji u preko dvadeset profesionalnih premijera i nebrojeno amaterskih.

Njegova posljednja drama *Estera* napisana je 1938., a onda je nakon II. svjetskog rata utihnuo njegov dramski i autorski glas. Mesarića su slali po raznim gradovima na službovanje u kazalište (Sarajevo, Rijeka, Split) i tamo je osnivao kazališta i/ili dramske studije, ali ga se (osim *Gospodskog djeteta*) više nije igralo, a nije više ni pisao drame. Njegov kršćanski svjetonazor, kao i poetika, kojih se nikad nije želio odreći, a koji su ga učinili izuzetno uspješnim prije rata, sada su bili razlog brisanja iz kanona. U Zagreb se vratio tek dvije godine prije umirovljenja (1957.) i nekoliko godina prije smrti.

Aktualno i realno ili stvarni događaji i likovi

U svim građanskim komadima Mesarić govori o aktualnom i realnom, dakle o događajima koji su se stvarno dogodili i o likovima koji postoje u zagrebačkoj sredini. Kritičari su to pripisivali njegovom novinarskom nervu (puno je pisao za novine, časopise, osnivao i uređivao kazališne časopise), ali zapravo je to odlika svakog dobrog kazališta. Kazalište nas zanima jedino ako prepoznamo likove i njihove probleme, jedino se tada možemo s njima poistovjetiti, njihove drame proživjeti, njihove radosti podijeliti i na kraju biti – ono što je Mesarić smatrao svrhom kazališta – oplemenjeni.

I u *Esteri* uzima stvarni događaj, štrajk građevinskih radnika koji se dogodio u godini prije premijere i zato piše socijalnu dramu, ali je stavlja u okvire biblijske parabole pa tako u djelu dominiraju dvije teme - klasna borba i čista žrtva za „svoje“.

Iz Biblije uzima Esteru, junakinju koja je pomogla svom židovskom narodu. Ona je bila jedna od žena perzijskog kralja Ahasvera, ali se usudila, pod cijenu gubitka glave, približiti kralju koji ju je tako zavolio da joj je odobrio ispunjenje jedne želje. Kad je zli savjetnik naveo kralja da izda nalog da se u jedan dan pobiju svi Židovi, ona je raskrinkala zlog savjetnika i izmolila od kralja milost. Budući da se kraljevska naredba ne može povući, Estera je kod kralja izmolila milost drugog naloga - da se Židovi imaju pravo braniti. Time su Židovi dobili mogućnost da prežive napade i zato je Estera u istoimenoj biblijskoj knjizi ostala zauvijek zapisana kao junakinja, spasiteljica svog naroda.

Pišući svoju *Esteru*, Mesarić suvremenim junacima daje biblijska imena. Prema mišljenju većine kritičara, socijalnu je dimenziju drame uspješno proveo u prva tri čina. Mlada arhitektica Estera pomaže svom ocu i radnicima koji se u borbi

za radnička prava spremaju na štrajk. Raskrinka zlog savjetnika dobrog vlasnika građevinskog poduzeća, koji pristane na uvjete radnika i tako izbjegne štrajk koji bi naštetio svima.

I u ovoj drami imamo likove koje je Mesarić odlično provodio u građanskim komedijama – intelektuala koja vjeruje u ideale, lik zaluđen znanstvenim novotarijama (u ovom slučaju sekretarica zalučena psihologijom), vlasnika idealista koji sanja o velikom projektu koji će donijeti slobodu i mir i njegovoj ambiciji i radnicima, njegova rezignirana žena koja želi samo bogatstvo i sigurnost, ambiciozni mladić koji zbog karijere iskorištava i uništava, a tu su i ljubavni trokuti jer Estera je mlada žena koja privlači muškarce. Tom građanskom sloju dodao je radnike (od poslovođe do majstora) i njihovu borbu za socijalna prava kroz tri opcije (radikalni štrajk, pomirljivi pregovori ili prilagođavanje situaciji). U prvom dijelu drame uspio je slijediti i temeljne elemente kršćanske poruke: osim što svijet koji prikazuje ima smisla, postoji jasno prikazano dobro i zlo kao i sloboda izbora junaka koja na kraju dovodi do pobjede dobra: raskrinkanog zlog savjetnika, dobrog vlasnika koji prihvaća prava radnika, a Esteri, kao mladoj arhitektici, povjerava svoj životni ideal.

Da je ovdje komad završio, sigurno bi premijera prošla bolje i kod kritike i kod publike, a i igrao bi se i nakon premijere. No Mesarić u drugom dijelu emotivnu liniju (Estera i vlasnik se zaljube, ali ona ne želi tu ljubav ostvariti jer je on oženjen) nastavlja u nekom čudnom smjeru (rasprave s vlasnikovom suprugom i različitih nemotiviranih odlazaka na putovanje), a što je najgore, socijalnu liniju ponovno (ali nemotivirano) otvara jer radnici nisu zadovoljni s postignutim pa ih zli savjetnik opet uplete u kolo, a da se ne zna što radnici sad točno žele. Na kraju komada više nije jasno ni što je sam autor htio

poručiti – i na emotivnom i na socijalnom planu, kao što nije jasna ni Esterina žrtva. Možda je to pisac i sam shvatio jer je sve svoje komade vrlo jasno žanrovski odredio (pučka, komedija, satira), samo je *Esteru* nazvao igrom. No, ipak u njoj ima zanimljivih scena, dijaloga, likova, a i sama je tema klasne borbe i žrtve vrlo važna u našoj literaturi pa je za pohvaliti objavljivanje ove drame jer se jedino tako daje na uvid svima – i teoretičarima i praktičarima.

NAPOMENA REDAKTORICE

Socijalna drama *Estera*, nastala je 1938. godine, kada je i praizvedena. Sastoji se od šest slika. Tematizira tadašnji, ali i današnji gorući društveni problem: štrajk, nezadovoljstvo radnika. Glavna je junakinja Estera, lik preuzet iz Biblije koja se, baš kao i biblijska Judita, bori za život i postojanje vlastitog naroda koji je iz nekih razloga napadnut ili podjarmljen.

Pravopisno i gramatički tekst drame *Estera* nema previše odmaka od današnjeg standardnog jezika te nisu bile potrebne prevelike intervencije. Intervencije su odrađene većinom na leksičkom i sintaktičkom planu. Kritike koje se nalaze na kraju ovog reizdanja, tiskane su u originalu, bez ikakve lektorske i redaktorske intervencije.

Pravopisna se odstupanja pojavljuju u pisanju zarez a u zavisno složenim rečenicama: *Nemojte vi tumačiti, šta ja mislim.; Vi biste čak mogli Aman a malo i opravdati, ako okrivite sebe.; I vi mislite da će se radništvo toga prepasti?* Zarez je u ovim rečenicama nepotreban jer su napisane uobičajenim redoslijedom. U slučaju inverzije (npr: *Ako okrivite sebe, vi biste čak mogli Aman a i malo opravdati.*) zarez se mora pisati. Odstupanja se pojavljuju i u pisanju prijedloga *sa* s instrumentalom umjesto prijedloga *s*: *sa odlikama gospodina Asvera; sa otvorenim crvenim kišobranom; ostao bih sam sa Amanom; sa delegacijom.*

Pozdrav *doviđenja* Mesarić piše odvojeno: *do viđenja.*

U dijalozima, na kraju replika Mesarić često, ponekad i nepotrebno, koristi crtice kojima označava dužu stanku. Unutar rečenice, one su zamijenjene zarezima, dok su na kraju replika izbačene iz teksta.

Na morfološkom se planu odstupanja pojavljuju kod pisanja pokazne zamjenice *ovakovo* koju je potrebno zamijeniti zamjenicama *ovakvo*: *Ono leti takovom neobazrivom okrutnošću*, te kod pisanja upitno-odnosne zamjenice *što*, koju

Mesarić rabi u obliku *šta: ... šta ja mislim; Šta ćemo sa delegacijom?; ... šta vi kažete, Bagatan?*

Broj obje označava dvije osobe, stvari ženskog roda te je njegova sklonidba N obje, G objiju, A objema... Mesarić ih koristi u pogrešnom obliku u dvije replike: *Jaki reflektori obih lokomotiva...; ... kada su se obe lokomotive približile,...* Rečenice, prema današnjim pravilima i sklonidbi glase: *Jaki reflektori objiju lokomotiva...; ...kada su se obje lokomotive približile,...*

Pridjev *dobar* u pozdravu *Dobar večer* zamijenjen je pridjevom *dobra*: *Dobra večer*.

Sintaktička se odstupanja pojavljuju u uporabi veznog sredstva *pošto* u uzročnim rečenicama. Rečenica *Pošto smo danas bogatiji za jednu skupocjenu informaciju, mogli bismo da idemo iz te barake*. mora glasiti: *Budući da smo danas bogatiji za jednu skupocjenu informaciju,...*

Sintagma *da + prezent* ne koristi se danas u hrvatskom standardnom jeziku te se mijenja infinitivom: *Treba da budemo pametniji od njega./Trebamo biti pametniji od njega.; Svatko treba da zna čemu bi imala da služi ta Palača slobode.../Svatko bi trebao znati čemu će služiti ta Palača slobode...; Da barem hoćete da budete žensko./Da barem hoćete biti žensko; ...kad moramo da odemo./...kad moramo otići.*

Sintagma *spram + genitiv* zamijenjena je sintagmom *prema + dativ*: *spram Amanu/prema Amanu; spram tebi/prema tebi*.

Najviše intervencija bilo je na leksičkom planu. Riječi koje se više ne rabe u današnjem hrvatskom standardnom jeziku zamijenjene su riječima koje su danas u uporabi: *lično (osobno), hip, moment (trenutak, tren), kancelarija (ured), sekretarica (tajnica), sluganstvo (sužanjstvo), radništvo (radnici), objeda (kleveta), namještenici (zaposlenici), predusresti (preduhitriti), sprat (kat), hiljada (tisuća), kuverta (omotnica), interesantno (zanimljivo), direktno (izravno), stanovište (stajalište), sortirati (razvrstavati), uhapsiti (uhititi), aps (zatvor), sistem (sustav).*

BIOGRAFIJA KALMANA MESARIĆA

Kalman Mesarić (Prelog, 17. 9. 1900. - Zagreb, 30. I. 1983), redatelj, dramatičar, prevodilac i kazališni kritičar. Rođen je u obrtničkoj obitelji Stjepana Mesarića i Regine r. Brumec. Nakon Klasične gimnazije u Zagrebu i Banjoj Luci (gdje maturira u Juvenatu Opatije Marije Zvijezde koju vode oci trapisti), dolazi u Zagreb. Nakon nekoliko godina činovničkoga rada u „Francku“, novinarskoga rada (uređuje satirični list „Koprive“) i objavljenih prvih književnih radova, zapošljava se 1924. u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu kao pomoćni redatelj. U istome kazalištu bavi se i prevodjenjem (većinom s mađarskoga i njemačkoga jezika). Tu ostaje do 1945. i režira velik broj djela, u rasponu od klasike do suvremene drame, od kojih je brojne i preveo. Kao stipendist svojega kazališta studira dramaturgiju u Berlinu (gdje pohađa i redateljske seminare Maxa Reinhardta te pokuse Erwina Piscatora), odakle i piše za zagrebačke listove. Bio je kazališni kritičar „Hrvatskog pokreta“, „Riječi“ i „Vidika“, a kritike i teatrološke eseje piše za nekoliko kazališnih časopisa („Comoedia“, „Hrvatska pozornica“, „Kulisa“).

Kao autor u početku književnoga i kazališnoga djelovanja blizak je avangardnim umjetničkim pokretima (ekspresionistička novela *Divlji ples*, 1921; zbirka avangardnih pjesama *Tragigroteske*, 1923; drame tiskane u knjizi *Kozmički žongleri*, 1925.), ali se na prijelazu iz 1920-ih u 1930-e odredio za »socijalnu umjetnost« (brošura *Smjerovi moderne umjetnosti*, 1929.). U zagrebačkome HNK-u 1931. izveden mu je pučki igrokaz *Joco Udmanić* te zatim nekoliko komedija iz zagrebačkoga društvenog života objavljene u knjizi *Među nama*, 1937. (*I u našem gradu*; *Korak preko rampe* i *Poslovne tajne*). Njegova komedija *Gospodsko dijete* (HNK Zagreb, 1936.), jedna je od najboljih i najpopularnijih hrvatskih komedija između dvaju svjetskih

ratova, a uspješno živi na sceni i danas. Autor je i socijalne drame *Estera* (1938). Sva su mu djela (osim *Koraka preko rampe*) izvođena na sceni HNK u Zagrebu, a dva puta je nagrađen Demetrovom nagradom za dramske tekstove: *Joco Udmanić* (1930./1931.) i *U našem gradu* (1933./1934.).

U lipnju 1941. dodijeljen je na rad kazalištu u Sarajevu gdje je ostao jednu sezonu kao direktor Drame i dramaturg; kratak povratak u HNK Zagreb gdje režira i uređuje *Kazališni list*, a 1946. odlazi u Rijeku gdje organizira hrvatsku dramu, zatim je radio kao direktor Drame i redatelj u Splitu i Sarajevu, redatelj u Tuzli (1953.-57.), nakon toga u Šibeniku, a na kraju je do umirovljenja bio umjetnički direktor Zagrebačkoga gradskog kazališta Komedija (1957.-59.).

U 1950-ima i 1960-ima objavljivao je dramaturške i teatrološke studije u tuzlanskome časopisu *Pozorište* u čijem je pokretanju sudjelovao. Nakon svojevrsnoga literarnog egzila, poslije odlaska u mirovinu, objavio je roman *Dravom zlato plovi* (1973.) o podravskim ispiraćima zlata, a posmrtno mu je objavljen roman *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi* (2000.).

Kalman Mesarić umro je 30. siječnja 1983. godine u Zagrebu. Uspjeh njegova rada u kazalištima diljem Jugoslavije bio je vidljiv po rastu umjetničke razine predstava, popularizaciji kazališta i većemu interesu publike pa je za svoj rad za života dobio, uz ostala priznanja, i republičku nagradu. Danas njegovo ime nosi nagrada Kalman Mesarić koju za dramsko djelo dodjeljuje Hrvatski sabor kulture, a u Prelogu su 2014. pokrenuti *Dani Kalmana Mesarića*, manifestacija koja obilježava Mesarićev život i djelo te svake godine objavi neko njegovo djelo, ali i potiče suvremenike koji stvaraju iz njegove poetike.

SADRŽAJ

KA Mesarić o Esteri	5
ESTERA - Igra u 6 slika	9
KAZALIŠNE KRITIKE	79
<i>Estera</i> Kalmana Mesarića	
ili socijalna drama u biblijskoj paraboli	96
NAPOMENA REDAKTORICE	101
BILJEŠKA O PISCU	103

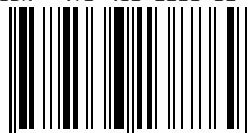
KALMAN MESARIĆ
ESTERA
Knjižnica Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu
95
NAKLADNIK
Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu
Čakovec, 2020.

TISAK
Tamposit Nedelišće

ISBN: 978-953-6138-86-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001075042.

ISBN: 978-953-6138-86-9

9 789536 138869